

Izloženost poslovnog sektora korupciji i kriminalu u Hrvatskoj : utjecaj korupcije i drugih oblika kriminala na privatne tvrtke

Budak, Jelena; Rajh, Edo

Other document types / Ostale vrste dokumenata

Publication year / Godina izdavanja: **2013**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:213:121206>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**



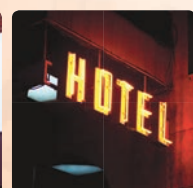
Repository / Repozitorij:

[The Institute of Economics, Zagreb](#)



UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime



IZLOŽENOST POSLOVNOG SEKTORA KORUPCIJI I KRIMINALU U HRVATSKOJ:

utjecaj korupcije i drugih
oblika kriminala na privatne tvrtke

GEFÉ



URED UJEDINJENIH NARODA ZA DROGE I KRIMINAL
Beč

**Izloženost poslovnog sektora korupciji i kriminalu
u Hrvatskoj:**
utjecaj korupcije i drugih oblika kriminala na privatne tvrtke

2013.



UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Napomene i zahvale

Ovo izvješće pripremio je odjel za statistiku i istraživanje (SASS) Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC).

Koordinacija istraživanja i priprema izvješća:

Enrico Bisogno (SASS)
Michael Jandl (SASS)
Lucia Motolinía Carballo (SASS)
Felix Reiterer (SASS)

Terensko istraživanje:

Jelena Budak i Edo Rajh, Ekonomski institut, Zagreb (EIZ)

Suradnici na projektu:

Regionalna antikorupcijska inicijativa za Jugoistočnu Europu (RAI), Transcrime

Dizajn i grafička priprema:

Suzanne Kunnen (RAB)

Priprema teksta i uređivanje:

Jonathan Gibbons

Koordinatori:

Sandeep Chawla (direktor divizije za analizu politika i javne odnose)

Angela Me (voditeljica odjela za statistiku i istraživanje)

Izražavamo veliku zahvalnost Giuliji Mugellini na važnom doprinosu u razvoju metodologije istraživanja.

Istraživanje je provedeno i izvješće pripremljeno uz financijsku potporu Europske unije te njemačke, norveške i švedske vlade. Iskreno zahvaljujemo Roberti Cortese iz Europske komisije na stalnoj podršci.

Izjava o ograničenju odgovornosti

Ovo izvješće nije formalno redigirano. Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno stavove niti politiku UNODC-a ili organizacija koje su pridonijele njezinu stvaranju, niti se podrazumijeva njihovo odobrenje sadržaja.

Korištene oznake i način predavljanja materijala u ovoj publikaciji ne podrazumijevaju da se njima izražava bilo kakvo mišljenje UNODC-a u vezi s pravnim statusom ijedne zemlje, područja, grada ili nadležnog tijela, niti u vezi s njihovim državnim ili područnim granicama.

Fotografije: Slike su korištene samo za ilustraciju i nisu nastale u kontekstu korupcije.

©shutterstock



Sadržaj

Sažetak	5
Ključna saznanja	9
Uvod	11
1. Prisutnost korupcije.....	15
2. Priroda podmićivanja.....	21
3. Podmićivanje prema vrsti javnog službenika.....	27
4. Prijavljivanje korupcije	31
5. Korupcija između poslovnih subjekata.....	35
6. Percepcije i stavovi o korupciji.....	41
7. Prisutnost i obrasci drugih oblika kriminala	47
8. Zaključci.....	61
Prilog I: Ekonomski kontekst istraživanja korupcije i poslovanja u Hrvatskoj	65
Prilog II: Metodologija	69
Prilog III: Ključni pokazatelji	71



Sažetak

Anketa poslovnih subjekata u Hrvatskoj pokazuje da korupcija i drugi oblici kriminala predstavljaju veliku prepreku privatnom sektoru i imaju negativan učinak na ulaganja. Značajan udio poslovnih subjekata daje mito javnim službenicima više puta u godini dana. Poslovni subjekti u djelatnosti građevinarstva najviše su pogođeni korupcijom, a slijede tvrtke u djelatnosti smještaja te pripreme i usluživanja hrane. Javni službenici za koje se veže najveći korupcijski rizik u kontaktima s poslovnim sektorom su službenici u uredu za katastar, općinski, gradski i županijski službenici te policijski i carinski službenici.

Pokazatelji percepcija korupcije nesumnjivo su korisni za podizanje antikorupcijske svijesti, međutim, ova anketa ispituje stvarna iskustva s korupcijom i kriminalom na reprezentativnom uzorku poslovnih subjekata u njihovim učestalim kontaktima s javnom administracijom čime se pruža realnija i na dokazima utemeljena slika utjecaja korupcije i kriminala na poslovni sektor. Studija je usmjerena na razmjere i oblike davanja mita od strane poslovnih subjekata u pet poslovnih sektora koji ukupno obuhvaćaju više od 70 posto svih poslovnih subjekata u Hrvatskoj.

Otprilike svaki deseti poslovni subjekt, odnosno 10,7 posto ispitanika koji su u posljednjih 12 mjeseci došli u kontakt s javnim službenikom, dalo je mito djelatniku u javnom sektoru. Premda postoje značajna odstupanja među poslovnim sektorima, to znači da je prosječna stopa prisutnosti korupcije u poslovnom sektoru u Hrvatskoj slična korupciji kojoj su izloženi hrvatski građani – 11,2 posto građana doživjelo je korupciju u kontaktu s javnim službenikom, prema anketi kućanstava (UNODC, 2011)¹.

Istraživanje korupcijskog iskustva poslovnih subjekata koji daju mito javnim službenicima pokazuje da korupcija ima važnu ulogu u svakodnevnom poslovanju mnogih tvrtki. Tvrtke davatelji mita daju mito prosječno 8,8 puta u godini dana što je u prosjeku jedan slučaj podmićivanja svakih šest tjedana. Stopa prisutnosti i učestalost podmićivanja značajno su veći za male tvrtke s 10 do 49 zaposlenih nego za srednje i velike poslovne subjekte.

¹ Podaci o korupcijskim iskustvima stanovništva preuzeti su iz studije Korupcija u Hrvatskoj: stvarna korupcijska iskustva građana, UNODC (2011).

Značajan udio svih mita javnim službenicima u Hrvatskoj poslovni subjekti su dali u hrani i piću (43,2 posto). Slijedi davanje druge robe u zamjenu za uslugu javnog službenika (24,8 posto) i razmjena usluga za uslugu (20,2 posto). U slučaju mita u novcu (14,3 posto) prosječni iznos mita je 2.019 kuna odnosno 395 EUR-PPP.

Promatra li se odakle dolazi inicijativa davanja mita, u više od polovine slučajeva (55,7 posto) predstavnik poslovnog subjekta sam je ponudio mito, a da javni službenik to od njega nije zatražio. U otprilike 43 posto slučajeva mito je plaćeno na traženje javnog službenika, bilo nakon izričitog zahtjeva javnog službenika (5,9 posto slučajeva) ili nakon što je službenik neizravno stavio na znanje da se mito očekuje (24,3 posto). U preostalih 12,8 posto slučajeva mito je plaćeno nakon zahtjeva upućenog posredstvom treće osobe.

Poslovni subjekti navode da su najčešće svrhe davanja mita ubrzanje poslovnih postupaka (42,5 posto svih slučajeva podmićivanja), osiguranje povoljnijeg tretmana (14,1 posto) i okončanje postupka (12,6 posto). Istodobno 11,7 posto mita daje se bez neke specifične neposredne svrhe za tvrtku davatelja mita, što ukazuje da se na taj način javni službenici potkupljuju za buduće kontakte u interesu tvrtke.

Svega se 2,4 posto mita koja plaćaju poslovni subjekti u Hrvatskoj prijavljuje nadležnim tijelima i to uglavnom policiji, što upućuje da se tvrtke često osjećaju obveznima sudjelovati u korupciji. Ova se spoznaja naslućuje i iz glavnih razloga neprijavlivanja korupcije: mito je dano kao znak zahvalnosti (36,6 posto), pokloni javnim službenicima su uobičajena praksa (17,4 posto) i nema koristi od prijave jer nitko ne bi mario (16,9 posto).

Korupcija u privatnom sektoru podrazumijeva ne samo mito koje poslovni subjekti daju javnim službenicima već i podmićivanje između dva poslovna subjekta kojim se osigurava neka poslovna transakcija. Premda je prisutnost korupcije između poslovnih subjekata niža od prisutnosti korupcije između poslovnog i javnog sektora, 5,1 posto takve poslovne korupcije također predstavlja značajan problem u Hrvatskoj. Ovu vrstu korupcije ne treba miješati s uobičajenim marketinškim aktivnostima ili odnosima s javnošću jer se kod korupcije između poslovnih subjekata ilegalnim sredstvima traži nešto zauzvrat od primatelja mita. Udio slučajeva korupcije između dva poslovna subjekta koji se prijavljuje nadležnim tijelima je svega jedan posto što je još niža stopa prijave korupcije nego u slučaju podmićivanja javnih službenika.

Utjecaj korupcije na poslovnu aktivnost poduzeća može biti vrlo značajan: oko 5,6 posto ispitanika je odustalo od većeg ulaganja u posljednjih 12 mjeseci zbog straha da će morati dati mito kako bi ishodilo potrebne dozvole ili usluge.

Posljedice drugih konvencionalnih oblika kriminala na imovinu i poslovne aktivnosti tvrtke također mogu biti značajne, bilo u smislu direktnih troškova proizašlih iz fizičke štete ili indirektnih troškova u obliku premija osiguranja, izdataka za zaštitu i izgubljene prilike za ulaganja. Primjerice, 16,7 posto poslovnih subjekata u Hrvatskoj godišnje postane žrtvom prijave u različitim oblicima i to prosječno 5,7 puta u godini dana.

Godišnje stope provale (6,8 posto) i vandalizma (5,4 posto) u privatnom sektoru također su značajne, kao i podaci o tome koliko puta u godini su tvrtke u prosjeku bile žrtvom upravo tih oblika kriminala (1,8 puta bile su žrtvom provale, a 5,1 put vandalizma). Štoviše, tijekom posljednjih dvanaest mjeseci 0,7 posto svih poslovnih subjekata u Hrvatskoj bile su žrtve iznude, a to je oblik kriminala koji može biti povezan s organiziranim kriminalnim skupinama.

Za razliku od korupcije, veći je udio konvencionalnih oblika kriminala koji poslovni subjekti u Hrvatskoj prijave policiji (u prosjeku 48,5 posto za svih pet promatranih oblika kriminala). Većina ispitanika smatra da je rizik od kriminalnih događaja za njihovu tvrtku

ostao nepromijenjen u usporedbi s prethodnih dvanaest mjeseci (59,4 posto ispitanika), više od četvrtine (26,7 posto) smatra da je rizik u porastu, a 8,7 posto ispitanika smatra da se rizik smanjuje. Strah od kriminalnih događaja ima važnu ulogu kod donošenja poslovnih odluka o većim investicijama. Premda se opažaju razlike po ekonomskim sektorima, u prosjeku 8,1 posto poduzetnika u Hrvatskoj izjavljuje da je odustalo od većih ulaganja u posljednjih dvanaest mjeseci zbog straha od kriminala.

Oko tri četvrtine (74,7 posto) poslovnih subjekata u Hrvatskoj koristi barem jednu mjeru zaštite protiv kriminala, dok svega 40 posto ima neku vrstu police osiguranja koja ih štiti od ekonomskih posljedica kriminala. Korupcija zajedno s ostalim oblicima kriminala predstavlja značajan teret ekonomskom razvoju u Hrvatskoj. Donošenje i provedba ciljanih mjera kojima bi se zaštitio poslovni sektor od kriminala kao i sprječavanje korupcije uvođenjem etičkih standarda i drugih antikorupcijskih alata, mogli bi značajno olakšati to opterećenje poslovanju.



Ključna saznanja

- Prema mišljenju poslovnih subjekata u Hrvatskoj korupcija je treća po važnosti prepreka poslovanju, odmah iza visokih poreza i složenih poreznih propisa.
- Sedam od deset tvrtki u Hrvatskoj dolazi u izravni kontakt s djelatnicima javnog sektora tijekom godine.
- Prisutnost korupcije zabilježena je kod 10,7 posto poslovnih subjekata koji su u posljednjih 12 mjeseci ostvarili kontakt s javnim službenikom.
- Poslovni subjekti koji su dali mito, to su u prosjeku učinili 8,8 puta u posljednjih godinu dana.
- Prisutnost korupcije varira po ekonomskim sektorima. U građevinarstvu je 13,7 tvrtki imalo korupcijsko iskustvo u posljednjih 12 mjeseci, u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane 12,9 posto ispitanika, u prerađivačkoj industriji te opskrbi električnom energijom, plinom i vodom 11,3 posto ispitanika, u prijevozu i skladištenju 10,5 posto ispitanika, a najmanje u djelatnosti trgovine na veliko i na malo te popravka motornih vozila i motocikla, 8,9 posto ispitanika.
- U Hrvatskoj je 43,2 posto mita dano u hrani i piću, a 35,7 posto mita isplaćeno je u novcu. Prosječan iznos mita u novcu bio je 2.019 kuna (395 EUR-PPP).
- U više od polovine (56 posto) slučajeva podmićivanja, poslovni subjekti su sami ponudili mito, a da to javni službenik od njih nije izravno zatražio. U 43 posto slučajeva mito je zatražio javni službenik, i to eksplicitno (u 5,9 posto slučajeva) ili je dao do znanja da to očekuje (24,3 posto slučajeva) ili je zahtjev uputio posredstvom treće osobe (12,8 posto).
- Otprilike dvije petine (42,5 posto) mita poslovni subjekti daju nakon dobivene usluge, dok se 19,2 posto mita daje unaprijed.
- Mito se u poslovnom sektoru u Hrvatskoj najviše daje u svrhu ubrzanja postupka (43,1 posto), osiguranja boljeg tretmana tvrtki (14,1 posto) i radi okončanja postupka (12,6 posto).

- Najviše slučajeva podmićivanja javnih službenika od strane poslovnih subjekata odnosi se na službenike u uredu za katastar (6,9 posto), općinske, gradske i županijske službenike (5,9 posto) i policijske službenike (5,7 posto).
- Samo 2,4 posto svih slučajeva korupcije poslovni su subjekti prijavili nadležnim tijelima. Više od trećine (36,6 posto) poslovnih subjekata nije prijavilo korupciju jer smatra da je mito dano kao poklon u znak zahvalnosti javnom službeniku. Dodatnih 11,7 posto kao razlog neprijavlivanja navodi činjenicu da je tvrtka ostvarila korist od davanja mita.
- Stopa prisutnosti korupcije između poslovnih subjekata u Hrvatskoj iznosi 5,1 posto. Ovaj oblik korupcije unutar poslovnog sektora najviše je prisutan u sektoru građevinarstva (stopa korupcije od 8,8 posto) te prerađivačkoj industriji i opskrbi električnom energijom, plinom i vodom (5 posto).
- U više od polovine (57,8 posto) slučajeva korupcije između poslovnih subjekata mito je dano na traženje druge strane, bilo izravnim zahtjevom, implicitno ili posredstvom treće osobe. Glavna svrha podmićivanja između poslovnih subjekata je stjecanje prednosti nad konkurentskim tvrtkama (34,4 posto).
- Poslovni subjekti u Hrvatskoj izloženi su i drugim oblicima kriminala, u različitim pojavnim oblicima i razmjerima. U posljednjih godinu dana poslovni subjekti bili su žrtve prijevare od strane vanjskih počinitelja (16,7 posto ispitanika), provale (6,8 posto), vandalizma (5,4 posto), iznude (0,7 posto) i krađe motornih vozila (0,4 posto).
- Udio slučajeva kriminalnih događaja koje su poslovni subjekti prijavili policiji iznosi 89,4 posto za krađu motornih vozila, 87,9 posto za slučajeve provale, 58,7 posto za vandalizam, 15,7 posto za iznude i 12,7 posto za prijevare od strane vanjskih počinitelja.
- Tri četvrtine (74,7 posto) poslovnih subjekata u Hrvatskoj koristi neku vrstu mjera zaštite od kriminala.
- Većina poslovnih subjekata (59,4 posto) smatra rizik od kriminala kojemu su izloženi nepromijenjenim u odnosu na prethodnih 12 mjeseci, dok 26,7 posto ispitanika smatra da se rizik od kriminala povećao, a 8,7 posto smatra da se rizik smanjio.



Uvod

Korupcija se pojavljuje u različitim oblicima i različitog intenziteta, i uvijek ima negativan utjecaj u svim društvima. Studija UNODC-a iz 2011. godine *Korupcija u Hrvatskoj: stvarna korupcijska iskustva građana*² pokazala je prisutnost administrativne korupcije u stvarnom životu u Hrvatskoj i njezin značajni utjecaj na odnose građana i djelatnika javnih službi.

Osim negativnog utjecaja na kućanstva, određeni oblici korupcije mogu imati teške posljedice za poslovni sektor i gospodarsku uspješnost. Korupcija je često prepreka privatnim i stranim ulaganjima, trgovini i gospodarskom razvoju. Na poslovne aktivnosti privatnih tvrtki može utjecati i kriminal u različitim oblicima: od ucjena i iznuda koje provode organizirane kriminalne skupine, preko ozbiljnih prijevara i pronevjera od strane menadžera do vandalizma ili prijetnji kriminalaca, a sve to može uzrokovati ozbiljne štete poslovnom okruženju u kojemu tvrtke posluju i povećati njihove troškove poslovanja.

Antikorupcijska infrastruktura i borba protiv korupcije

U procesu pristupanja Hrvatske Europskoj Uniji porasla je svijest o korupciji i vlade su jedna za drugom sve bile posvećene suzbijanju korupcije. Važni instrumenti u unaprjeđenju zakonodavnog okvira za borbu protiv korupcije predstavljeni su ratifikacijom dviju konvencija Vijeća Europe – Kaznenopravne konvencije o korupciji (2000.) i Građanskopravne konvencije o korupciji (2003.).

Nadalje, nacionalni zakonodavni okvir za suzbijanje korupcije sadrži odredbe iz ustava, kaznenog zakona i zakona o kaznenom postupku. Usvojena je odgovarajuća legislativa, poput Zakona o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem te Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma. Također, u Zakon o sprječavanju sukoba interesa uvedene su izmjene vezane uz imenovanja u nadzorne odbore javnih poduzeća i uz veću kontrolu izjava o imovini javnih dužnosnika.

² UNODC (2011).

Istovremeno, Hrvatska je ojačala institucionalne i administrativne kapacitete za sprječavanje, otkrivanje i procesuiranje korupcije. Godine 2001. osnovan je Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (USKOK). Godine 2002. donesen je Nacionalni program za borbu protiv korupcije i Akcijski plan za borbu protiv korupcije. Trenutno je na snazi Strategija suzbijanja korupcije iz 2008. godine te pripadajući Akcijski plan iz 2012. godine. Posljednjih je godina osnaženo djelovanje USKOK-a, kako u područjima kompetencije (primjerice, dana mu je nadležnost za slučajeve porezne prijevare vezane uz korupciju) tako i u smislu istražnih prerogativa. Druga tijela za borbu protiv korupcije uključuju Ured za sprječavanje pranja novca, Državni ured za reviziju, Poreznu i Carinsku upravu Ministarstva financija, Ured za središnju javnu nabavu, Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa, Samostalni sektor za suzbijanje korupcije Ministarstva pravosuđa.

Godine 2005. Hrvatska je potpisala Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv korupcije (UNCAC). Konvencija ne daje preciznu definiciju korupcije, ali navodi niz ponašanja koje zemlje potpisnice konvencije trebaju kazneno goniti ili smatrati kaznenim djelima (aktivna i pasivna korupcija javnih službenika, aktivna i pasivna korupcija stranih javnih službenika, pronevjera, trgovina utjecajem, zlouporaba položaja i nezakonito bogaćenje). Osim toga, konvencija izričito nalaže i potiče kriminalizaciju korupcije u privatnom sektoru (poput primanja ili davanja mita u privatnom sektoru, pronevjera vlasništva u privatnom sektoru i pranje novca i imovine stečene kriminalnim aktivnostima), što zapravo predstavlja suzbijanje korupcije u poslovnom sektoru.

Potpisnice konvencije prihvatile su mehanizam za praćenje provedbe konvencije posredstvom procesa revizije u kojem se procjenjuje provedba odredbi UNCAC-a u zemljama potpisnicama konvencije. U svom prvom izvješću o Hrvatskoj evaluatori su pozdravili dobru praksu usmjerenu povećanju učinkovitosti kriminalizacije i primjene zakona u području suzbijanja korupcije. Pohvalili su i čvrsti okvir međunarodne suradnje u Hrvatskoj³. Evaluatori su također identificirali područja daljnjeg unaprjeđenja i preporučili, među ostalim, nadopunu legislative na način koji dozvoljava kriminalizaciju primanja i davanja mita u privatnom sektoru, bez obzira na pričinjenu štetu.

U dokumentu *Sveobuhvatno izvješće o praćenju spremnosti Republike Hrvatske za članstvo u EU-u* iz 2012. godine Europska je komisija potvrdila načelnu spremnost Hrvatske za pristupanje EU-u. Navedeno je kako u Hrvatskoj postoji odgovarajući pravni i institucionalni okvir za borbu protiv korupcije i da su pojačani naponi nužni u daljnjem jačanju vladavine prava unaprjeđenjem administracije i pravosuđa te u učinkovitom suzbijanju i prevenciji korupcije⁴.

Područje i metodologija istraživanja

Pokazatelji temeljeni na percepciji korisni su za podizanje svijesti o korupciji i kao podrška provedbi antikorupcijskih politika. Međutim, oni ne pružaju specifične informacije o razmjerima korupcije niti o područjima posebno osjetljivim na korupcijske rizike. Kako bi se dobila što realnija i na dokazima utemeljena ocjena korupcije i kriminala kojemu je izložen poslovni sektor, nužno je osim pokazatelja percepcije izmjeriti i stvarna iskustva izloženosti korupciji i kriminalu na reprezentativnom uzorku poslovnih subjekata.

³ Implementation Review Group, *Executive Summaries*, 2.5.2012., str. 2-12. Hrvatska je ocijenjena u prvom krugu revizije (2010.-2011.).

⁴ European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on the Main Findings of the Comprehensive Monitoring Report on Croatia's State of Preparedness for EU Membership*, COM(2012) 601 final.

Tijekom prošlog desetljeća razumijevanje korupcije i kriminala znatno je uznapredovalo čemu su uvelike pridonijeli rezultati anketa na velikim uzorcima u različitim kontekstima diljem svijeta. UNODC je organizacija koja promovira anketna istraživanja o korupciji prema iskustvu građana i o žrtvama kriminala u različitim kontekstima. Na taj način UNODC pridonosi daljnjem razvoju i unaprjeđenju postojećih metodologija mjerenja korupcije i kriminala. Nedavna anketna istraživanja korupcije koje je UNODC provodio u zemljama poput Iraka, Afganistana i Nigerije te zemljama Zapadnog Balkana, pružaju uvid u raspon i vrste korupcijskih praksi kao i u pitanja relevantna za formuliranje učinkovitih politika (primjerice o konkretnim pojavnim oblicima mita, sektorima, administrativnim postupcima i drugim rizičnim točkama)⁵.

Nakon provedenog anketnog istraživanja građana o korupciji u Hrvatskoj i drugim zemljama Zapadnog Balkana i objave regionalnog i nacionalnih izvješća (2011.), UNODC je zamoljen da nadopuni rezultate ispitivanja kućanstava ocjenom utjecaja korupcije i kriminala na poslovni sektor u regiji. Temeljem tog upita UNODC je započeo konzultacije s nacionalnim predstavnicima i potencijalnim donatorima te izradio prijedlog projekta za provedbu velikog anketnog istraživanja izloženosti poslovnog sektora korupciji i kriminalu. Zemlje sudionice prihvatile su projekt i Europska unija odobrila je financiranje u okviru programa pretpristupne pomoći IPA 2011⁶.

UNODC je istraživanje u Hrvatskoj realizirao u partnerskoj suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb (EIZ), javnim znanstvenim institutom prepoznatih stručnih i tehničkih kapaciteta u provedbi velikih anketa poslovnog sektora. UNODC je u konzultacijama s EIZ-om i drugim relevantnim dionicima u Hrvatskoj (uključivo sa Samostalnim sektorom za suzbijanje korupcije u Ministarstvu pravosuđa i različitim poslovnim udruženjima) izradio upitnik, upute za anketare i druge alate potrebne za provedbu ankete. Ti su alati i metodologija detaljno uređeni na sastancima s dionicima, odnosno na regionalnoj tehničkoj radionici koju je organizirao UNODC u lipnju 2012. godine i testirani pilot anketom na manjem uzorku⁷. Na regionalnoj razini proces je nadzirala i davala stručnu pomoć tehnička savjetodavna skupina.

Glavni cilj istraživanja bio je pružiti empirijske dokaze o modalitetima i vrsti korupcije i kriminala kojoj je izložen poslovni sektor. Rezultati će pridonijeti jačanju integriteta i transparentnosti javnog sektora u odnosima s poslovnim sektorom te stvaranju poticajnog i razvojnog poslovnog okruženja u Hrvatskoj. Istraživanje je usmjereno na razmjere, oblike i prevladavajuće vrste korupcije koji pogađaju tvrtke, s posebnim naglaskom na primanje i davanje mita⁸.

Ovo nacionalno izvješće komplementarno je analizi za čitavu regiju Zapadnog Balkana, objavljenoj u regionalnom izvješću⁹. Pritom, ni na nacionalnoj ni na regionalnoj razini, cilj nije rangirati obuhvaćene zemlje, već osigurati analitička saznanja o ovoj prikrivenoj pojavi. Vjerujemo da će podaci predstavljeni u ovom izvješću koristiti javnoj vlasti i poslovnim organizacijama u Hrvatskoj kao instrument za daljnje jačanje antikorupcijskih politika i strategija.

⁵ Izvješća o anketnim istraživanjima korupcije koje je UNODC proveo u suradnji s vladama pojedinih država dostupna su na <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/statistics/corruption.html>.

⁶ Sve zemlje Zapadnog Balkana prihvatile su Multi-beneficiary Programme 2011 u okviru IPA-Transition Assistance and Institution-Building Component of the European Union.

⁷ Pilot testiranje je provedeno u Rijeci i Zagrebu u srpnju 2012. godine na uzorku od 40 tvrtki.

⁸ Podmičivanjem se smatra (a) obećavanje, nudenje ili davanje javnom službeniku, posredno ili neposredno, neprilične koristi, bilo za njega osobno ili za neku drugu fizičku ili pravnu osobu, kako bi službenik zlorabio svoju službenu dužnost ili kako ne bi djelovao sukladno svojoj službenoj dužnosti i (b) situacija u kojoj javni službenik traži ili prihvaća nepriličnu korist, posredno ili neposredno, bilo za sebe osobno ili za neku drugu fizičku ili pravnu osobu, kako bi zlorabio svoju službenu dužnost ili kako ne bi djelovao sukladno svojoj službenoj dužnosti.

⁹ *Business, Corruption and Crime in the Western Balkans: The impact of bribery and other crime on private enterprise*, UNODC (2013).



1. Prisutnost korupcije

Raširenost i učestalost podmićivanja

Poslovanje privatnih tvrtki obuhvaća aktivnosti koje se većinom odvijaju unutar privatnog sektora, u prvom redu one koje su usmjerene na odnos tvrtke prema korisnicima i kupcima. Komercijalne aktivnosti, međutim, često su umrežene s uslugama javnih službi, a administrativne obveze i dozvole zahtijevaju česte interakcije poslovnog s javnim sektorom (primjerice, porezna inspekcija ili carinjenje robe). Neke od tih aktivnosti, poput podnošenja porezne prijave, odvijaju se u neizravnom kontaktu s djelatnicima javnog sektora, dok se dio aktivnosti odvija u izravnoj interakciji sa službenicima u zdravstvu, inspekciji rada, poreznoj inspekciji, uredima za izdavanje dozvola i drugo. U tom se pogledu tvrtke u Hrvatskoj slično ponašaju kao i tvrtke u regiji: 70,4 posto anketiranih tvrtki ostvarilo je barem jedan izravni kontakt s djelatnikom javnog sektora u posljednjih 12 mjeseci, pri čemu postoje male varijacije ovisno o sektoru tj. djelatnosti. Stopa izravnih kontakata kreće se od najnižih 62,3 posto u djelatnosti prijevoza i skladištenja do 75,2 posto u djelatnosti smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

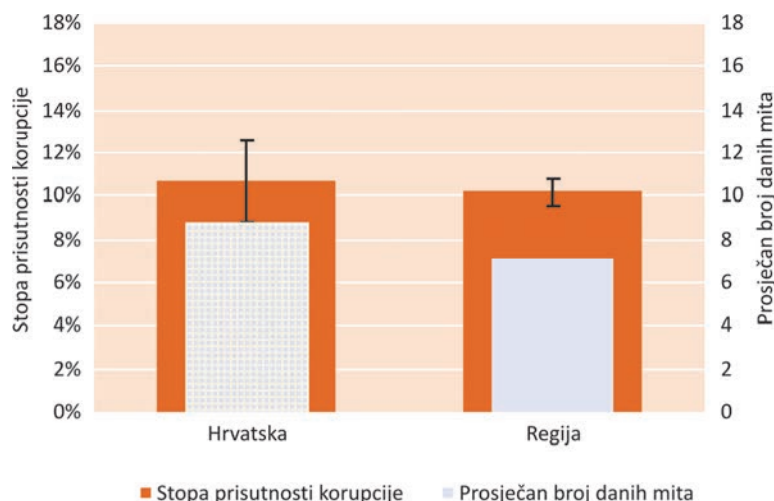
Velika većina kontakata s javnim službenicima odvija se regularno i u skladu s pravilima odgovarajućeg administrativnog postupka, premda je svaki ostvareni kontakt ujedno podložan manipulaciji u cilju ostvarenja privatne koristi od nezakonite transakcije između privatnog korisnika javne usluge i javnog službenika. Primitak novca, poklona ili protuusluge, povrh ili umjesto regularnih službenih troškova, a za osobnu korist javnog službenika predstavlja djelo administrativne korupcije. Podaci pokazuju da takvi slučajevi još uvijek imaju značajnu ulogu u interakciji privatnih tvrtki i javnog sektora u Hrvatskoj.

Za koruptivno je djelo između predstavnika poslovnog sektora i javnih službenika potreban njihov izravni kontakt, osobno ili putem posrednika. Prisutnost korupcije stoga se izračunava kao broj poslovnih subjekata koji su u posljednjih 12 mjeseci nekom javnom službeniku dali novac, poklon ili protuuslugu, među onim poslovnim subjektima koji su barem jednom u tom razdoblju ostvarili kontakt s javnim službenikom. U tom smislu prosječna prisutnost poslovne korupcije u Hrvatskoj iznosi 10,7 posto. To znači da je otprilike svaki deseti poslovni subjekt iz pet anketiranih sektora koji je imao izravni kontakt s javnim službenicima u posljednjih 12 mjeseci, dao mito javnom službeniku.

Ipak, pogrešno bi bilo uzeti u obzir samo stopu prisutnosti pri procjeni raširenosti korupcije. Za potpunu sliku u obzir treba uzeti i učestalost plaćanja mita što u ovom slučaju znači prosječan broj danih mita tijekom posljednjih 12 mjeseci. U Hrvatskoj su oni poslovni subjekti koji su dali mito u promatranom razdoblju u prosjeku to učinili 8,8 puta.

I prisutnost i učestalost poslovne korupcije u Hrvatskoj, kao što pokazuje Slika 1, slična je prosjeku zemalja regije Zapadnog Balkana gdje je prosječna prisutnost korupcije 10,2 posto, a prosječna učestalost plaćanja mita 7,1 put u 12 mjeseci.

Slika 1. Prisutnost korupcije i prosječan broj danih mita u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2012.)



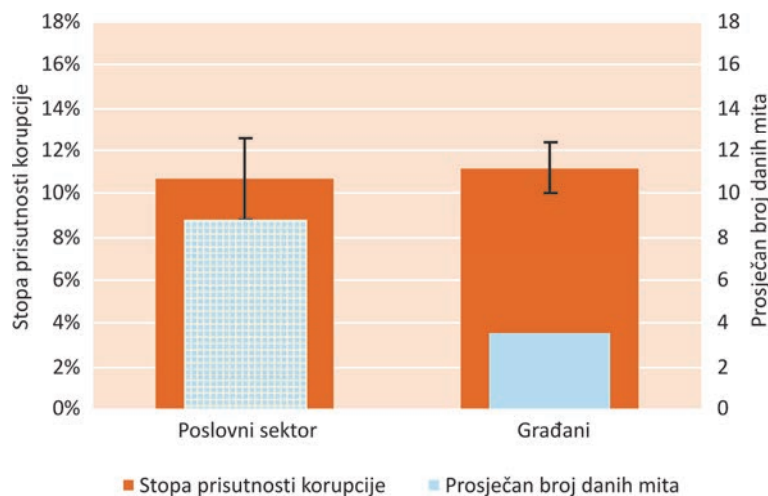
Napomena: Stopa prisutnosti korupcije izračunava se kao broj poslovnih subjekata koji su barem jednom u posljednjih 12 mjeseci nekom djelatniku u javnoj službi dali novac, poklon ili protuuslugu, među onim poslovnim subjektima koji su barem jednom u tom razdoblju ostvarili kontakt s nekim javnim službenikom. Prosječan broj danih mita odnosi se na prosječan broj mita koja su dali svi davatelji mita, tj. oni koji su u posljednjih 12 mjeseci barem jednom dali mito. Označeni interval pouzdanosti je na razini pouzdanosti od 95 posto.

Izravne usporedbe između poslovnih subjekata i privatnih pojedinaca izložene su nizu metodoloških pitanja, pogotovo u vezi veličine poslovnog subjekta. Međutim, usporedba poslovnog sektora i privatnih kućanstava prema prisutnosti i učestalosti podmićivanja otkriva važne razlike u obrascu podmićivanja.

Slika 2 pokazuje prisutnost korupcije i učestalost podmićivanja od strane poslovnih subjekata u Hrvatskoj u usporedbi s istim pokazateljima za građane preuzetim iz anketnog istraživanja stanovništva o korupciji (UNODC, 2011.)¹⁰. Prosječna prisutnost korupcije je nešto viša za građane (11,2 posto) nego za poslovne subjekte (10,7 posto). Međutim, prosječna učestalost podmićivanja za poslovni sektor (8,8 puta) je više nego dvostruko veća od učestalosti podmićivanja na uzorku građana (3,6 puta). To ukazuje da je korupcija više koncentrirana u poslovnom sektoru nego među građanima privatno (tvrtke češće plaćaju mito u odnosu na redovite poslovne transakcije). Na taj način korupcija postaje duboko ukorijenjena u svakodnevnom životu tvrtki davatelja mita u pojedinim segmentima njihovog poslovanja (npr. carinjenje robe ili dobivanje dozvola od lokalne vlasti).

¹⁰ *Korupcija u Hrvatskoj: stvarna korupcijska iskustva građana*, UNODC (2011).

Slika 2. Prisutnost korupcije i prosječan broj mita koja su dali poslovni subjekti i koja su dali građani u Hrvatskoj (2012. i 2010.)

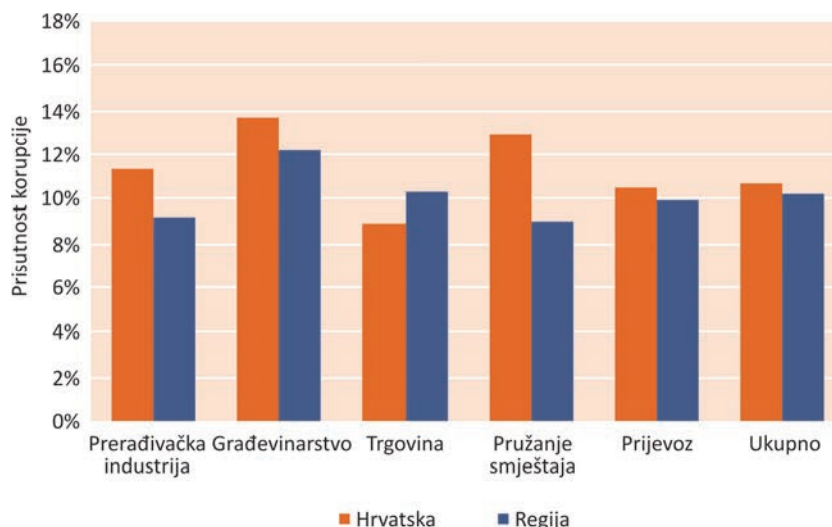


Napomena: Stopa prisutnosti korupcije izračunava se kao broj poslovnih subjekata/odraslih građana (u dobi od 18 do 64 godine) koji su barem jednom u posljednjih 12 mjeseci nekom djelatniku u javnoj službi dali novac, poklon ili protuuslugu, među onim poslovnim subjektima/odraslim građanima koji su barem jednom u tom razdoblju ostvarili kontakt s nekim javnim službenikom. Prosječan broj danih mita odnosi se na prosječan broj mita koja su dali svi davatelji mita, tj. oni koji su u posljednjih 12 mjeseci barem jednom dali mito. Označeni interval pouzdanosti je na razini pouzdanosti od 95 posto.

Ekonomski sektori

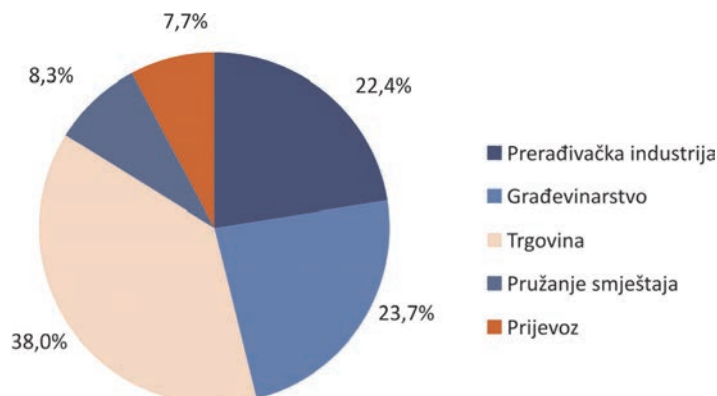
Prisutnost korupcije pokazuje značajna odstupanja ovisno o kojem se sektoru djelatnosti u Hrvatskoj radi. Između pet sektora uključenih u anketu, građevinarstvo ima najvišu stopu prisutnosti korupcije (13,7 posto). To znači da je 13,7 posto tvrtki među svim poslovnim subjektima u građevinarstvu u posljednjih godinu dana iskusilo korupciju u kontaktima s javnim službenicima. Po stopi prisutnosti korupcije slijedi djelatnost smještaja te pripreme i usluživanja hrane s 12,9 posto tvrtki u tom sektoru koje su iskusile korupciju u kontaktima s javnim službenicima. Niže stope prisutnosti korupcije zabilježene su u prerađivačkoj industriji i opskrbi električnom energijom, plinom i vodom (11,3 posto ispitanika s korupcijskim iskustvom) te u djelatnosti prijevoza i skladištenja (10,5 posto). Najnižu stopu prisutnosti korupcije imaju trgovina na veliko i na malo te popravak motornih vozila i motocikala (8,9 posto).

U usporedbi s regionalnim prosjekom po ekonomskim sektorima (Slika 3) tri su sektora u Hrvatskoj sa značajno višom prisutnosti korupcije: građevinarstvo (13,7 posto u Hrvatskoj u odnosu na 12,2 posto u regiji), djelatnost smještaja te pripreme i usluživanja hrane (12 u odnosu na 9 posto) te prerađivačka industrija, opskrba električnom energijom, plinom i vodom (11,3 u odnosu na 9,2 posto). Prijevoz i skladištenje ima stopu prisutnosti korupcije sličnu regionalnom prosjeku (10,5 u odnosu na 9,9 posto). U djelatnostima trgovine na veliko i na malo te popravka motornih vozila i motocikala stopa prisutnosti korupcije u Hrvatskoj ispod je regionalnog prosjeka (8,9 u odnosu na 10,3 posto).

Slika 3. Prisutnost korupcije po ekonomskim sektorima u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2012.)

Napomena: Stopa prisutnosti korupcije izračunava se kao broj poslovnih subjekata koji su barem jednom u posljednjih 12 mjeseci nekom djelatniku u javnoj službi dali novac, poklon ili protuuslugu, među onim poslovnim subjektima koji su barem jednom u tom razdoblju ostvarili kontakt s nekim javnim službenikom.

Varijacije u stopi prisutnosti korupcije po ekonomskom sektoru izravno utječu na izračun stope prisutnosti korupcije na nacionalnoj razini. Slika 4 pokazuje strukturu prisutnosti korupcije u pet ekonomskih sektora u Hrvatskoj. U ukupnoj nacionalnoj prisutnosti poslovne korupcije najveći udio imaju trgovina na veliko i na malo te popravak motornih vozila i motocikala (38 posto). To znači da se 38 posto ukupno zabilježenog davanja mita u hrvatskom poslovnom sektoru dogodilo u te dvije djelatnosti, vjerojatno zahvaljujući činjenici da one čine i najveći dio hrvatskog gospodarstva (32,1 posto)¹¹.

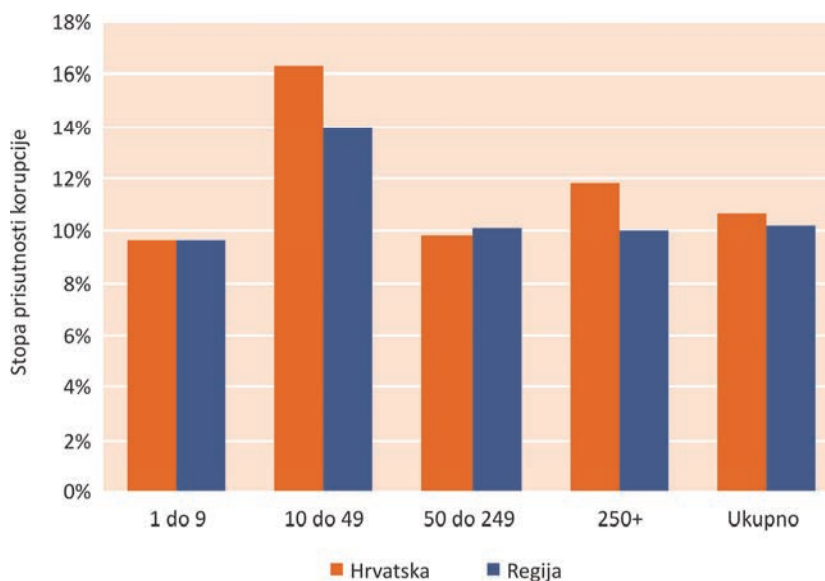
Slika 4. Struktura poslovne korupcije u Hrvatskoj po sektorima (2012.)

Idući zanimljivi obrazac može se uočiti ako se promatra podmićivanje prema veličini poslovnog subjekta (broju zaposlenih). Prisutnost korupcije je značajno viša u malim poduzećima (10 do 49 zaposlenih). Isti obrazac pojavljuje se na regionalnoj razini što pokazuje Slika 5. U Hrvatskoj je prisutnost korupcije nešto viša za velike tvrtke (više od 250 zaposlenih) nego za srednja (50 do 249 zaposlenih) i mikro poduzeća (do 9 zaposlenih). Jedno od mogućih objašnjenja je da vrlo mali poslovni subjekti jednostavno sebi ne mogu priuštiti plaćanje mita. S druge strane, srednja i velika poduzeća riskiraju

¹¹ Vidi Sliku 45 za strukturu hrvatskog gospodarstva.

veći gubitak u smislu loše reputacije ili sankcija u slučaju da se korupcija otkrije pa su stoga možda opreznija u iznošenju svojih korupcijskih iskustava.

Slika 5. Prisutnost korupcije prema veličini poduzeća (broju zaposlenih) u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2012.)



Napomena: Stopa prisutnosti korupcije izračunava se kao broj poslovnih subjekata koji su barem jednom u posljednjih 12 mjeseci nekom djelatniku u javnoj službi dali novac, poklon ili protuuslugu, među onim poslovnim subjektima koji su barem jednom u tom razdoblju ostvarili kontakt s nekim javnim službenikom.



2. Priroda podmićivanja

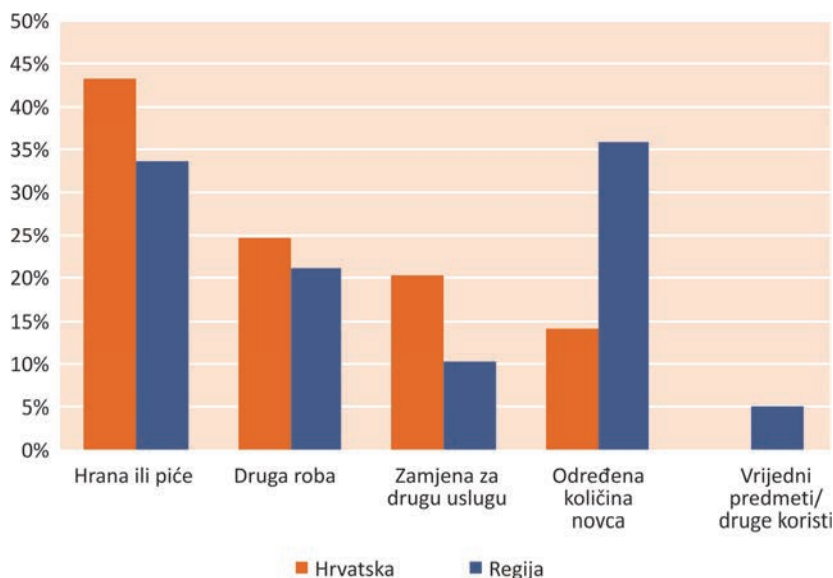
Oblici davanja mita

Davanje mita službeniku u novcu najčešći je oblik korupcije. Međutim, poslovni subjekti također mogu „podmazati“ djelatnike u javnom sektoru nudeći im kao mito robu ili usluge iz svog redovnog prodajnog asortimana, ili dogovoriti izravnu ili neizravnu razmjenu protuusluga.

Slika 6 pokazuje da od svih podmićivanja javnih službenika u Hrvatskoj od strane poslovnog sektora, 43,2 posto je mito u hrani i piću. Gotovo jednako tako važno je davanje druge robe u zamjenu za nelegalnu uslugu od strane javnog službenika, što čini gotovo četvrtinu svih slučajeva poslovne korupcije u Hrvatskoj (24,8 posto), dok 14,3 posto svih podmićivanja predstavlja plaćanje u novcu. Petina svih slučajeva (20,2 posto) odvija se u obliku razmjene usluge za uslugu.

Uspoređujući oblike podmićivanja koji se koriste na regionalnoj razini valja napomenuti da je u Hrvatskoj zabilježen znatno manji postotak davanja mita u novcu, dok je mito u hrani i piću više uobičajeno u Hrvatskoj u usporedbi s drugim zemljama regije. U regiji više od trećine svih podmićivanja javnih službenika od strane poslovnih subjekata čine plaćanja u novcu (35,7 posto danih mita), slijedi mito u hrani i piću (33,6 posto), davanje drugih vrsta robe u zamjenu za uslugu javnog službenika (21 posto) te razmjena usluge za uslugu (10,3 posto).

Slika 6. Vrste mita u podmićivanju javnih službenika od strane poslovnih subjekata u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na zadnje mito koje je davatelj mita dao u posljednjih 12 mjeseci. Zbroj je veći od 100 posto budući da je u nekim slučajevima mito isplaćeno u više oblika (npr. i u novcu i u drugoj robi).

U slučaju poslovnih sektora obuhvaćenih istraživanjem u Hrvatskoj, čini se da je davanje hrane i pića prevladavajući oblik podmićivanja u svim sektorima. Jedino je u prerađivačkoj industriji te opskrbi električnom energijom, plinom i vodom plaćanje u novcu značajnije. Za razliku od ostalih sektora, davanje druge robe je više prisutno u djelatnosti smještaja te pripreme i usluživanja hrane i u djelatnostima trgovine na veliko i na malo te popravka motornih vozila i motocikala.

Mito u novcu

Premda se većina poslovnog podmićivanja u Hrvatskoj odvija plaćanjima u robi ili uslugama, visina mita u novcu može poslužiti kao naznaka vrijednosti tih drugih oblika davanja mita. Prosječni iznos plaćenog mita u svim ekonomskim sektorima je 2.019 kuna (269 eura), što je više od trećine (37 posto) prosječne neto mjesečne plaće u Hrvatskoj. Istodobno, medijan plaćenog mita u Hrvatskoj (367 kuna) je znatno niži od srednje vrijednosti što ukazuje da na aritmetički prosjek utječu neke vrlo visoke svote mita (Tablica 1)¹².

Međutim, uzmu li se u obzir razlike u razini cijena u Europi, u Hrvatskoj prosječna vrijednost mita u novcu odgovara iznosu od 395 EUR-PPP¹³, dok je prosječan iznos mita plaćenog u novcu u regiji Zapadnog Balkana znatno viši, i iznosi 881 EUR-PPP.

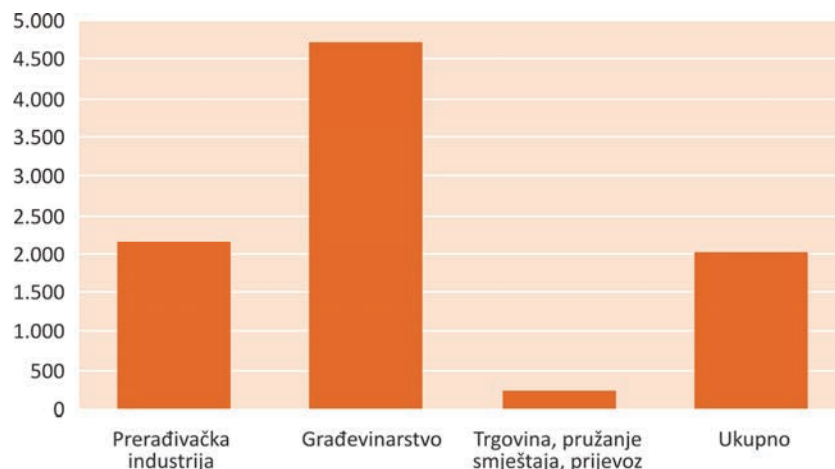
Promatra li se prosječna visina mita u novcu u pojedinom sektoru, ističe se iznos plaćen u građevinarstvu (4.721 kuna) koji je više nego dvostruko veći od nacionalnog prosjeka (Slika 7). S druge strane, iznos mita u novcu izračunat kao zajednički prosjek djelatnosti smještaja te pripreme i usluživanja hrane, trgovine na veliko i na malo, i popravka motornih vozila i motocikala, te prijevoza i skladištenja iznosi 224 kune što je značajno

¹² Srednja vrijednost (prosjeak) je aritmetička sredina iznosa mita plaćenog u novcu. U većini distribucija na srednju vrijednost utječe mali broj vrlo visokih i vrlo niskih vrijednosti. Kao dodatni pokazatelj distribucije mita u novcu može poslužiti i medijan. Medijan je pojedinačni iznos mita u novcu koji se nalazi točno u sredini rang-liste svih plaćanja, tako da je 50 posto iznosa veće od medijana, a 50 posto iznosa niže od medijana.

¹³ EU-27 EUR paritet kupovne moći (EUR-PPP) koristi se za preračunavanje valuta kako bi iznosi bili međusobno usporedivi na međunarodnoj razini.

niže od nacionalnog prosjeka. Moguće objašnjenje ovog podatka je veća učestalost plaćanja mita u novcu u tim sektorima.

Slika 7. Prosječni iznos mita u novcu (u HRK) po djelatnostima u Hrvatskoj (2012.)



Prosječni iznos mita u novcu koji su dali poslovni subjekti (2.019 kuna) i iznos koji su platili građani (2.052 kuna) prema anketnom istraživanju stanovništva o korupciji (UNODC, 2011.)¹⁴ gotovo su identični (Tablica 1). S obzirom na to da je financijska snaga poslovnih subjekata uglavnom veća od platežnih mogućnosti stanovništva, i da poduzeća korupcijom očekuju ostvarenje relativno velike poslovne koristi, ovaj je usporedni podatak iznenađujući. Moguće objašnjenje leži u činjenici da je plaćanje mita u poslovnom sektoru učestalije (8,8 puta) nego kod kućanstava (3,6 puta).

Tablica 1. Prosječni iznos mita u novcu koji su dali poslovni subjekti i građani (u HRK, EUR i EUR-PPP), kao udio u BDP-u po stanovniku i kao udio u prosječnoj neto mjesečnoj plaći u Hrvatskoj (2010.-2012.)

Pokazatelji	Ispitanici u Hrvatskoj	
	Građani (2010.)	Poslovni subjekti (2012.)
Prosječni iznos mita u novcu (HRK)	2.052	2.019
Medijan mita u novcu (HRK)	750	367
Prosječni iznos mita u novcu (EUR)	280	269
Prosječni iznos mita u novcu (EUR-PPP)	410	395
Prosječni iznos mita u novcu, kao % BDP-a po stanovniku (2012.)	2,7%	2,6%
Prosječni iznos mita u novcu kao % prosječne neto mjesečne plaće (2011.)	37,7%	37,1%

Izvori dodatnih pokazatelja: Hrvatska valuta je kuna (HRK), prosječni tečaj EUR/HRK u 2012.: 1 EUR = 7,5 kuna: Europska središnja banka; EUR-PPP i BDP po stanovniku: Eurostat; prosječna mjesečna neto plaća: DZS.

Načini traženja mita i trenutak davanja mita

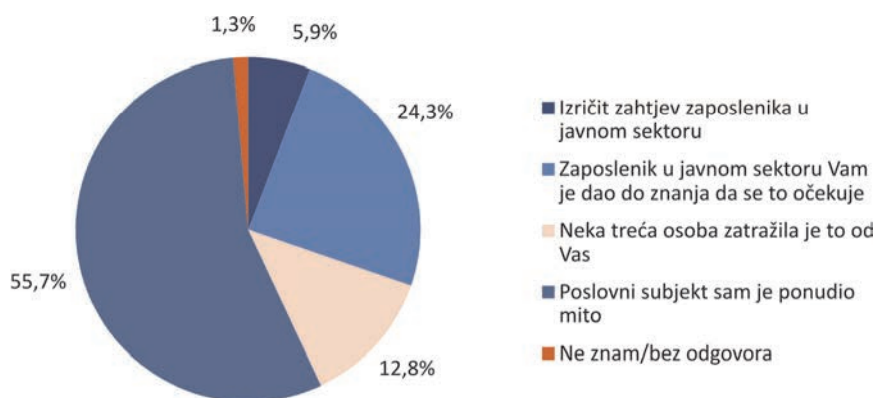
Podaci o načinima podmićivanja mogu dati korisne informacije o tome kako podmićivanje javnih službenika od strane poslovnih subjekata funkcionira u stvarnosti. Mehanizmi plaćanja mita često se odvijaju po obrascima dobro poznatima i davateljima mita i primateljima mita, pri čemu su obje strane svjesne da će provizijom ostvariti

¹⁴ Korupcija u Hrvatskoj: stvarna korupcijska iskustva građana, UNODC (2011).

nezakonitu korist. To poglavito vrijedi za one poslovne subjekte kojima ubrzanje administrativnih postupaka ili izbjegavanje zakona i regulative pomoću korupcije može stvoriti velike koristi. U gospodarskom životu gdje svaka prednost u odnosu na konkurenciju dovodi do većih profita tvrtke i većeg udjela na tržištu, koruptivno ponašanje može eskalirati do te mjere da se mito ne samo očekuje već se i „dobrovoljno“ nudi od strane poslovnih subjekata kako bi stekli prednost nad konkurentima. Kada za tvrtku stjecanje privilegija ili nezakonite koristi korumpiranjem javnih službenika postane svakodnevnica, plaćanja postaju sve češća.

Što se tiče načina podmićivanja u Hrvatskoj, podaci pokazuju da poslovni subjekti često proaktivno djeluju kako bi putem korupcije utjecali na javne službenike. U otprilike 56 posto svih slučajeva podmićivanja predstavnici tvrtki sami nude mito, a javni službenik to nije od njih tražio. U otprilike 43 posto slučajeva mito je dato na zahtjev službenika (Slika 8). Pritom je djelatnik u javnoj službi izričito zatražio mito u 5,9 posto slučajeva, implicitno dao do znanja da je potrebno dati mito u 24,3 posto slučajeva te mito zatražio putem treće osobe kao posrednika u 12,8 posto slučajeva.

Slika 8. Načini traženja mita od poslovnog sektora u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na zadnje mito koje je davatelj mita dao u posljednjih 12 mjeseci.

Načini traženja mita od poslovnih subjekata u Hrvatskoj vrlo su slični načinima traženja mita od građana. Građani sami nude mito javnim službenicima u 58,5 posto slučajeva, dok u 7,7 posto slučajeva javni službenik izričito traži mito od građana. U 26,5 slučajeva djelatnik u javnoj službi implicitno daje građaninu do znanja da je potrebno dati mito, a u 4,2 posto slučajeva mito traži posredstvom treće osobe.

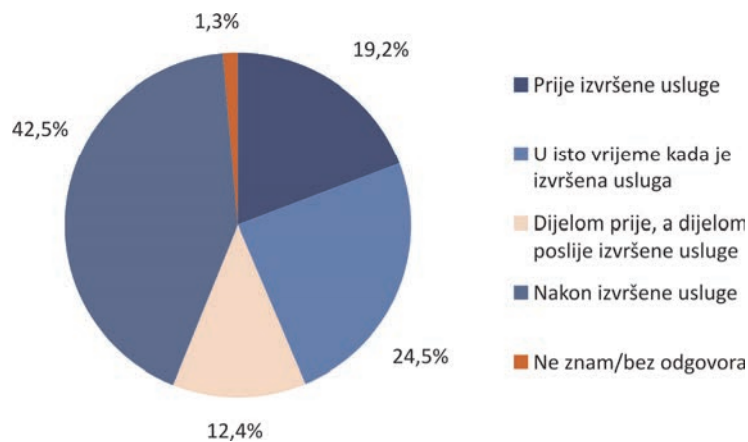
Ove spoznaje imaju cijeli niz implikacija za antikorupcijsku politiku. Na primjer, ako veliki dio davatelja mita samoinicijativno nudi mito javnim službenicima kako bi ostvario utjecaj na njihovo pružanje javnih usluga, nužne su zakonske reforme koje će „redovne poklone“ javim službenicima staviti van zakona.

Osim što je važno identificirati odakle dolazi inicijativa u podmićivanju, važno je znati u kojem se trenutku odvija podmićivanje. To može pružiti dodatni uvid u motivaciju i svrhu podmićivanja. Plaćanje unaprijed se obično smatra zahtjevom da se neke stvari riješe, dok su plaćanja nakon dobivene usluge znak zahvalnosti ili samo drugi način kojim se javni službenik stavlja u zavisni položaj u odnosu na davatelja mita. Primanje „poklona“ na početku transakcije stvara obvezu kod javnog službenika da se kasnije oduži uslugom poslovnom subjektu.

Podaci pokazuju da 42,5 posto mita u Hrvatskoj poslovni subjekti daju nakon izvršene usluge, a oko 19,2 posto prije izvršavanja usluge. Istodobno za vrijeme pružanja usluge

daje se 24,5 posto mita. Otprilike je 12 posto mita plaćeno dijelom prije, a dijelom nakon usluge, a za 1 posto ispitanici se ne sjećaju u koje vrijeme su dali mito (Slika 9).

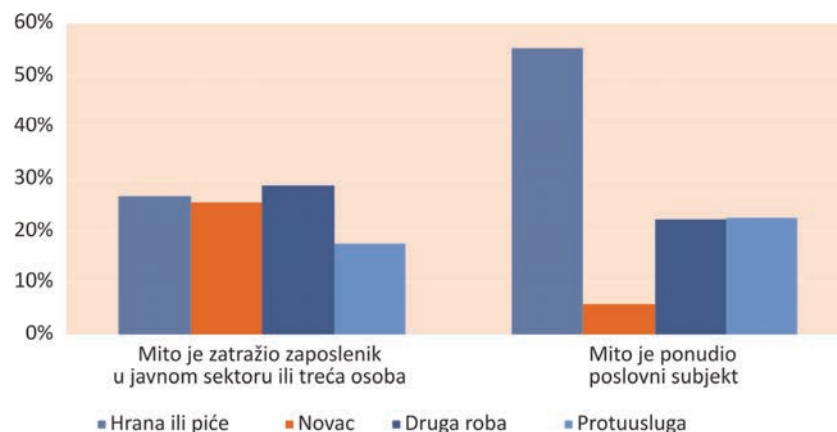
Slika 9. Trenutak davanja mita u odnosu na pruženu javnu uslugu u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na zadnje mito koje je davatelj mita dao u posljednjih 12 mjeseci.

Analiza vrste mita i načina traženja mita pokazuje različite sklonosti davatelja mita i primatelja mita. Javni službenici koji izričito traže mito često će tražiti isplatu u novcu. Poslovni subjekti koji nude mito javnim službenicima iznalaze druge, manje skupe alternative, obično povezane s njihovim redovnim poslovnim aktivnostima. Tako je davanje mita u hrani i piću prisutnije u djelatnosti smještaja i pripreme i usluživanja hrane. Neki poslovni subjekti, posebno u djelatnosti trgovine na veliko i na malo te popravka motornih vozila i motocikala, nude druge vrste roba i usluga. Podaci pokazuju da mito u novcu čini više od četvrtine slučajeva podmićivanja (27 posto) u kojima je javni službenik zatražio mito (eksplicitno, implicitno ili putem treće osobe). Nasuprot tome, mito u novcu predstavlja samo 6 posto slučajeva podmićivanja u kojima su poslovni subjekti sami ponudili mito. U slučajevima kada inicijativa plaćanja mita dolazi od strane poslovnih subjekata, u više od polovine slučajeva (55,3 posto) radi se o hrani i piću. Hrana i piće je znatno manje prisutan oblik podmićivanja (27 posto slučajeva) kad javni službenici traže mito (Slika 10).

Slika 10. Vrste mita po inicijativi primanja/davanja mita, u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na zadnje mito koje je davatelj mita dao u posljednjih 12 mjeseci.

Svrhe davanja mita

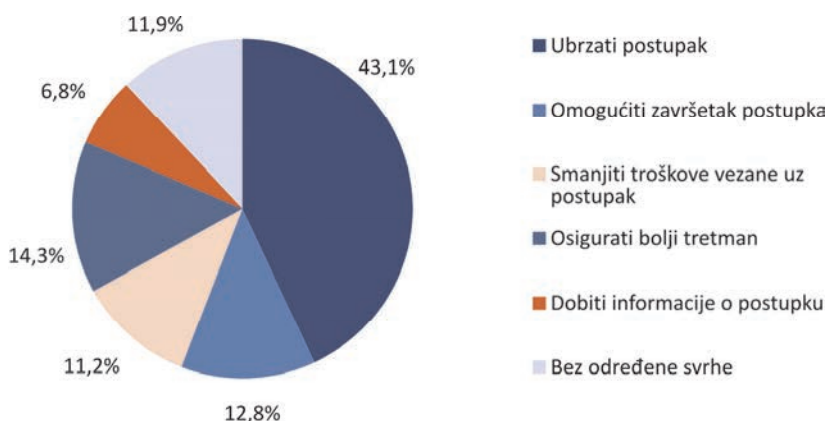
Podmićivanje javnih službenika može biti u različite svrhe. Javni službenici mogu tražiti mito za redovne javne usluge koje u suprotnom mogu uskratiti klijentima ili ih odgađati unedogled. S druge strane, mito mogu ponuditi poslovni subjekti kako bi utjecali na odluke regulatora, porezna rješenja, postupke javne nabave ili pružanje javnih usluga. Za svaki od ovih postupaka svrha podmićivanja može biti različita ovisno o vrsti postupka ili odluke na koju se želi korupcijom utjecati.

Na primjer, korupcijom se može pokušati promijeniti negativna odluka o izdavanju građevinske dozvole i na taj način okončati administrativni postupak u interesu tvrtke.

U poslovnom svijetu korupcija može imati važnu ulogu u ubrzanju cijelog niza uobičajeno dugotrajnih postupaka. To može biti, primjerice, dobivanje priključka na infrastrukturu (vodovod, elektrodistribucijsku mrežu), carinjenje robe, ishodenje odobrenja za proizvodne procese ili ubrzanje inspeksijskog nadzora u poslovnim prostorima tvrtke, uključivo dobivanje prethodne obavijesti o dolasku inspekcije. I premda je općenito ubrzanje administrativnih postupaka poželjno, skraćivanje postupka isključivo za one poslovne subjekte koji daju mito i davanje prioriteta njima u odnosu na poštene tvrtke, stvara nelojalnu konkurenciju i ima štetne posljedice za gospodarstvo.

S druge strane, mito ponekad može služiti u svrhu koja nije odmah vidljiva, kao u slučaju kada predstavnik tvrtke koristi darove kako bi potkupio javnog službenika za buduće aktivnosti čime se stvara zavisian odnos između tog službenika i davatelja mita.

Slika 11. Svrha davanja mita u poslovnom sektoru u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na zadnje mito koje je davatelj mita dao u posljednjih 12 mjeseci.

Sa stajališta poslovnog sektora u Hrvatskoj daleko najvažnija svrha podmićivanja je „ubrzanje postupka“ (42,5 posto) koji bi inače bio dugotrajan. Druge navedene svrhe davanja mita su „osigurati bolji tretman“ (14,1 posto) i „omogućiti završetak postupka“ (12,6 posto). Istodobno je 11,7 posto mita plaćeno bez neke posebne svrhe za poslovnog subjekta što upućuje da se radi o mitu koje tvrtke daju javnim službenicima kako bi ih potkupile za buduće interese kompanije (Slika 11).



3. Podmićivanje prema vrsti javnog službenika

Kao što se mito daje u različite svrhe, a za neke će postupke poslovni subjekti više nuditi mito javnim službenicima, tako i određene vrste javnih službenika češće od drugih sudjeluju u korupciji. Iz tog je razloga korisno analizirati vjerojatnost da će određena vrsta službenika primiti mito u kontaktu s poslovnim sektorom neovisno o učestalosti tog odnosa. Kako bi to izmjerili, uspoređuje se broj poslovnih subjekata koji su dali mito određenoj vrsti javnog službenika s brojem poslovnih subjekata koji su došli u kontakt s tom vrstom službenika u posljednjih dvanaest mjeseci. To je, drugim riječima, prisutnost korupcije u odabranoj javnoj službi (Slika 12).

Stopa prisutnosti korupcije u odnosima između poslovnih subjekata u Hrvatskoj i javnih službenika kreće se od 6,9 posto za službenike u katastarskom uredu do 1,9 posto za djelatnike u zavodu/ministarstvu za socijalnu skrb i socijalne naknade, mirovinsko ili zdravstveno osiguranje i sl. To znači da je vjerojatnost da će službenik u katastarskom uredu primiti mito od poslovnog subjekta kada dođe s njim u izravni kontakt tri puta veća od vjerojatnosti da će to isto učiniti službenik u službama socijalne skrbi, zdravstvenog ili mirovinskog osiguranja. Općinski, gradski ili županijski službenici, policijski i carinski djelatnici također imaju stope prisutnosti korupcije više od 5 posto, dok su stope za druge službenike između 3 i 5 posto (Slika 12).

Stope prisutnosti korupcije prema vrsti javnog službenika u Hrvatskoj slične su onima u zemljama Zapadnog Balkana. Međutim, u Hrvatskoj su stope prisutnosti korupcije više nego u regiji za službenike katastarskih ureda (6,9 posto u Hrvatskoj u odnosu na 4,9 posto u regiji) i za porezne službenike (4,4 u odnosu na 3,4 posto). Stope u Hrvatskoj su niže od regionalnog prosjeka za carinike (5,1 u odnosu na 6,5 posto u regiji) i za djelatnike komunalnih službi (3,5 u odnosu na 3,9 posto).

Slika 12. Prisutnost korupcije prema vrsti javnog službenika kojem su poslovni subjekti dali mito u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2012.)



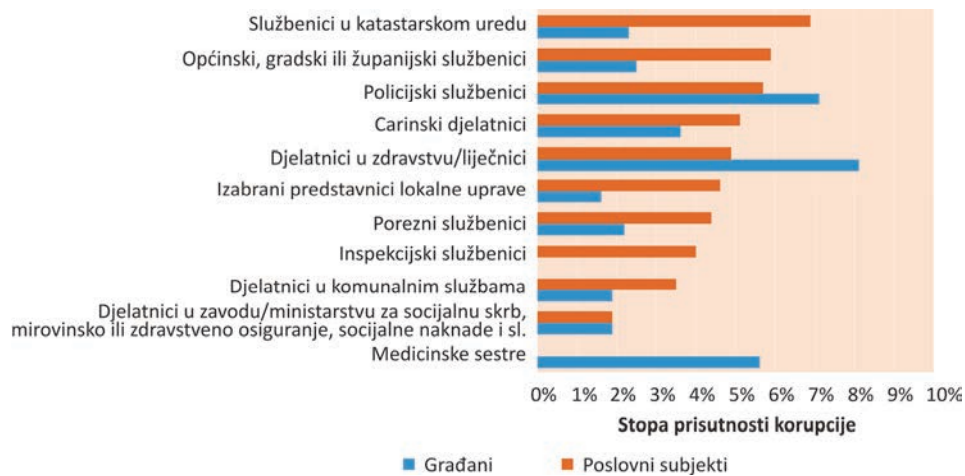
Napomena: Stopa prisutnosti korupcije izračunava se kao broj poslovnih subjekata koji su barem jednom u posljednjih 12 mjeseci nekom djelatniku u javnoj službi dali novac, poklon ili protuuslugu, među onim poslovnim subjektima koji su barem jednom u tom razdoblju ostvarili kontakt s nekim javnim službenikom. Stopa prisutnosti korupcije je posebno izračunata za svaku vrstu javnog službenika.

Također je korisno usporediti prisutnost poslovne korupcije prema vrsti javnog službenika s prisutnošću korupcije prema istoj vrsti javnog službenika koju su iskusili hrvatski građani. I privatna poduzeća i građani pogođeni su korupcijom u interakciji s javnim službenicima, ali tvrtke i građani često imaju posla s različitim javnim službama i administracijom što daje dvije različite perspektive o podložnosti javnih službenika korupciji. Na primjer, za hrvatske je građane korupcijski rizik veći u interakciji sa zdravstvenim i policijskim djelatnicima nego sa službenicima u uredu za katastar ili poreznim službenicima. S druge strane, korupcijski rizici za poslovne subjekte veći su u interakciji s drugim vrstama javnih službenika poput službenika u katastarskom uredu, općinama, policiji, carini ili komunalnim službama. To može ukazivati na probleme s dugotrajnim birokratskim postupcima (poput carinjenja robe) koje tvrtke žele izbjeći plaćanjem mita.

Slika 13 prikazuje različite korupcijske rizike usporedbom prisutnosti korupcije prema vrsti javnog službenika koji prima mito od poslovnih subjekata i koji prima mito od građana (prema anketi kućanstava UNODC-a iz 2011. godine)¹⁵.

¹⁵ *Korupcija u Hrvatskoj: stvarna korupcijska iskustva građana*, UNODC (2011).

Slika 13. Prisutnost korupcije prema vrsti javnog službenika koji mito prima od poslovnih subjekata i koji mito prima od građana u Hrvatskoj (2012. i 2010.)



Napomena: Stopa prisutnosti korupcije izračunava se kao broj poslovnih subjekata/odraslih građana (u dobi od 18 do 64 godine) koji su barem jednom u posljednjih 12 mjeseci nekom djelatniku u javnoj službi dali novac, poklon ili protuuslugu, među onim poslovnim subjektima/odraslim građanima koji su barem jednom u tom razdoblju ostvarili kontakt s nekim javnim službenikom. Stopa prisutnosti korupcije je posebno izračunata za svaku vrstu javnog službenika.



4. Prijavljivanje korupcije

Brojni su razlozi zbog kojih poslovni subjekti razotkrivaju korupciju i prijavljuju korumpirane javne službenike policiji ili drugim nadležnim tijelima. Tvrtke često smatraju da su primorane platiti mito kako bi dobile uslugu na koju inače imaju pravo, i to uslugu prihvatljive kvalitete, pravovremeno i bez plaćanja dodatnih troškova. Mito stoga predstavlja trošak koji izravno smanjuje njihov profit. U okviru svog poslovanja, tvrtke među ostalim obavljaju poslovne aktivnosti poput plaćanja poreza ili carinjenja robe, pri čemu svaki pristanak na traženje mita može povećati očekivanja javnih službenika da će takva plaćanja redovito uslijediti, a to onda postaje značajan trošak tijekom vremena. Istodobno, dugoročne koristi koje poslovni subjekt može izvući od davanja mita su neizvjesne: sama činjenica da javni službenik redovito prima mito, pokazatelj je da se svaka prednost nad konkurencijom stečena korupcijom brzo topi ako drugi poslovni subjekt također plati mito.

U stvarnom svijetu, međutim, i ovi očiti motivi prijavljivanja korupcije rijetko se ostvaruju. Na regionalnoj se razini u prosjeku samo 1,8 posto mita koje su poslovni subjekti platili prijavi nadležnim tijelima¹⁶. Situacija u Hrvatskoj je slična jer se 2,4 posto mita koja su poslovni subjekti dali prijavi nadležnim tijelima¹⁷. Rezultati ankete na regionalnoj razini pokazuju da se većina prijava uputi izravno policiji, ali neke su prijave upućene drugim službenim institucijama poput tužiteljstva, antikorupcijskih agencija ili putem telefonske linije za prijavu korupcije. Vrlo mali broj mita prijavljeno je drugim, neslužbenim institucijama poput nevladinih organizacija i medija (0,3 posto u regiji).

Budući da se samo mali udio poslovnih subjekata obrati nadležnim tijelima radi ulaganja žalbe o korumpiranom službeniku – premda u teoriji poslovni sektor ima niz dobrih razloga da razotkrije korupciju – postavlja se važno pitanje zbog čega poslovni subjekti ne prijavljuju korupciju. Suprotno pokazateljima za druge zemlje Zapadnog Balkana jedini najvažniji razlog za neprijavljivanje korupcije koji navode ispitanici u poslovnom sektoru Hrvatske je taj da su mito ili poklon dani kao znak zahvalnosti javnom službeniku

¹⁶ *Business, Corruption and Crime in the Western Balkans: The impact of bribery and other crime on private enterprise*, UNODC (2013).

¹⁷ S obzirom na mali broj prijavljenih slučajeva korupcije u Hrvatskoj, rezultate ankete o udjelu prijavljenih slučajeva korupcije u Hrvatskoj valja uzeti s oprezom.

što je isporučio traženu uslugu (Slika 14). Više od trećine (36,6 posto) ispitanika navodi upravo taj razlog neprijavlivanja korupcije u Hrvatskoj, u usporedbi s manje od četvrtine ispitanika u regiji Zapadnog Balkana (22,6 posto). Povrh toga, 11,7 posto ispitanika u Hrvatskoj (u odnosu na 8,2 posto u regiji) izjavilo je da nije prijavilo korupciju zato što je tvrtka imala koristi od davanja mita. Nasuprot tome, udio ispitanika u Hrvatskoj koji se nisu obratili nadležnim tijelima zato što je „uobičajena praksa dati novac ili poklon, stoga nema potrebe prijavljivati“ (17,4 u odnosu na 26 posto na regionalnoj razini) ili zato što prijava nema svrhe jer nitko ne bi za nju mario (16,9 u odnosu na 26,3 posto na razini regije) značajno je manji od regionalnog prosjeka. Ostali razlozi poput straha od osvećivanja (7 u odnosu na 6 posto na regionalnoj razini) ili nedostatka informacija o tome gdje prijaviti korupciju (1,3 u odnosu na 1,7 posto na razini regije) smatraju se daleko manje značajnim.

Slika 14. Razlozi neprijavlivanja korupcijskog iskustva poslovnog sektora u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2012.)



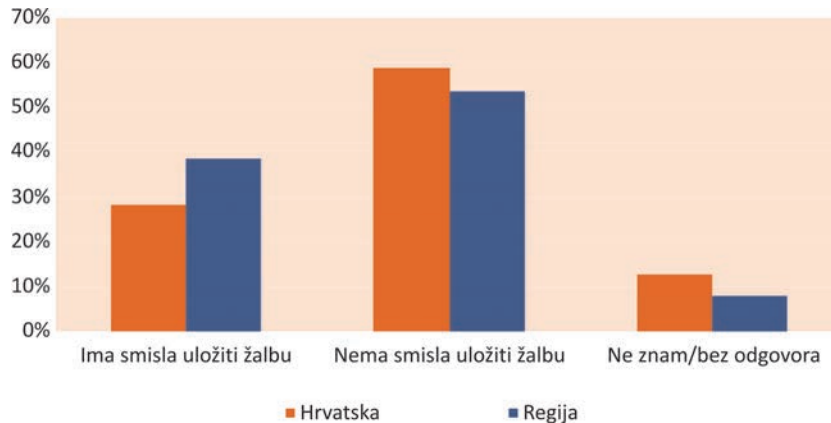
Napomena: Podaci se odnose na davatelje mita koji nisu nadležnim tijelima/institucijama prijavili zadnje mito koje su dali u posljednjih 12 mjeseci.

Saznanja o razlozima neprijavlivanja korupcije nadležnim tijelima u Hrvatskoj odgovaraju općim obrascima načina, svrhe i dinamike plaćanja mita opisanima u drugom poglavlju. Veliki dio mita u Hrvatskoj plaća se na inicijativu poslovnog sektora, nakon isporučene usluge, u hrani i piću, i može poslužiti za potkupljivanje javnog službenika kako bi tvrtka dobila povlašteni tretman u budućnosti.

Istodobno, ti zaključci trebaju se potkrijepiti podacima o percepcijama koje predstavnici poslovnog sektora imaju o javnim službama. Slika 15 pokazuje da gotovo 6 od 10 ispitanika u Hrvatskoj (58,8 posto) ne smatra vrijednim truda žaliti se javnim službama (bilo putem javnih agencija ili institucija poput pučkog pravobranitelja). Ovaj nedostatak povjerenja u odgovornost javnih institucija općenito je više izražen u Hrvatskoj nego u regiji (53,5 posto)¹⁸. Za nositelje antikorupcijske politike tako niska razina povjerenja u javne institucije zajedno s raširenom percepcijom da se mito daje u znak zahvalnosti i u najboljem interesu tvrtke, znak je da valja poticati poslovne subjekte da više prijavljuju korupciju i na taj način olakšaju njezino suzbijanje. Ipak, stvaranje novog i sigurnijeg kanala prijave i razotkrivanja korupcijskih djela rezultirat će povećanim brojem prijava samo ako postoji opće uvjerenje da obraćanje nadležnim tijelima za pomoć ima smisla, da je vrijedno truda i da će uslijediti primjerena reakcija.

¹⁸ Regionalni prosjek ne uključuje podatke za Crnu Goru gdje ovo pitanje nije bilo postavljeno u anketnom upitniku.

Slika 15. Udio poslovnih subjekata koji smatraju da žalbe na javnu administraciju imaju smisla u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2012.)

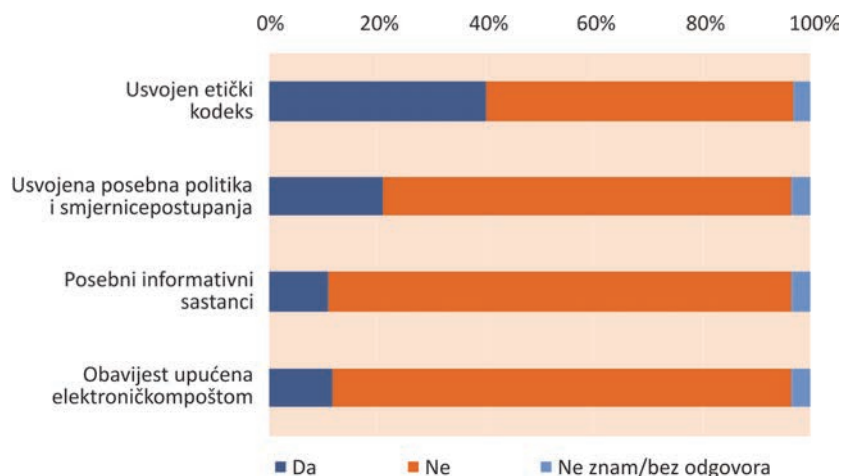


Interne politike i mehanizmi sprječavanja korupcije

Usprkos činjenici da vrlo mali broj ispitanika smatra kako je ulaganje formalne žalbe nadležnim tijelima vrijedno truda, a još ih manji broj prijavljuje svoja korupcijska iskustva, mnogi su poslovni subjekti prepoznali da nezakonito i nepošteno ponašanje poput korupcije i prevare može ozbiljno naštetiti njihovoj reputaciji i poslovnim interesima. Kako bi spriječili zajedničke loše prakse na radnom mjestu i povećali integritet i transparentnost u svojoj tvrtki, poslovni subjekti širom svijeta sve više primjenjuju sveobuhvatne interne politike koje specificiraju neprihvatljive prakse i sankcioniraju kršenje uspostavljenih standarda.

U Hrvatskoj su takvi interni mehanizmi sve rašireniji. Prema istraživanju je 40,1 posto tvrtki usvojilo interni etički kodeks, a 21 posto usvojilo je smjernice sprječavanja mita i korupcije (Slika 16). Međutim, samo jedan od deset poslovnih subjekata organizirao je posebni sastanak posvećen informiranju radnika o postojećim antikorupcijskim politikama i smjernicama (10,9 posto) ili je tu informaciju prosljedio svim zaposlenicima elektroničkom poštom (11,7 posto).

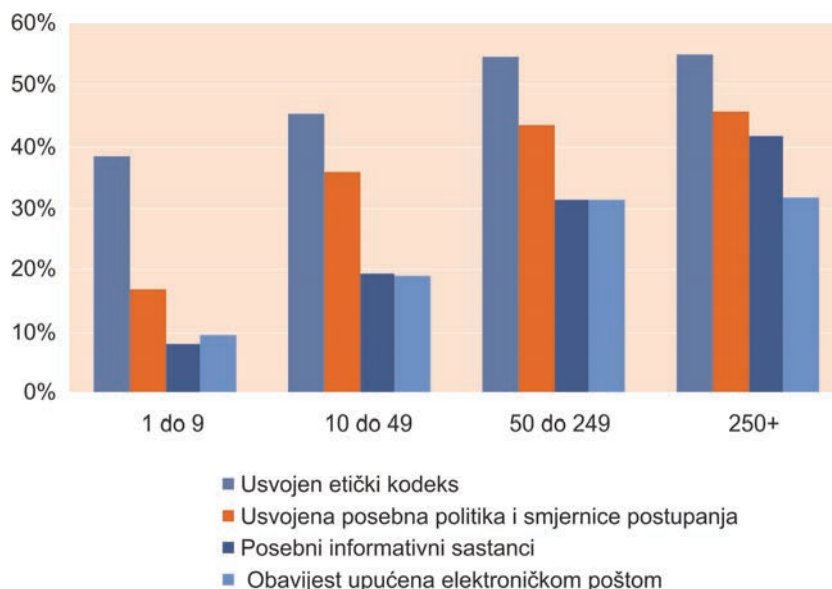
Slika 16. Udio poslovnih subjekata koji su usvojili interne politike i mehanizme etičkog ponašanja, prema broju zaposlenih u Hrvatskoj (2012.)



Interni naponi usmjereni povećanju transparentnosti i integriteta u privatnom sektoru su više ili manje zajednički svim promatranim ekonomskim sektorima. Podaci pokazuju da su te politike manje ustaljene u manjim poduzećima u odnosu na velike kompanije. Slika

17 pokazuje da je prihvaćanje etičkog kodeksa, antikorupcijskih politika i smjernica, kao i njihova diseminacija na sastancima ili elektroničkom poštom, više prisutna u velikim poduzećima u odnosu na tvrtke s malim brojem zaposlenika. Budući da mikro i male tvrtke predstavljaju najveći dio poslovnog sektora u Hrvatskoj, široka primjena specifičnih standarda i politika u poslovnom sektoru regije zahtijeva promociju etičkih standarda ne samo među velikim kompanijama već i u malim i mikro poduzećima.

Slika 17. Udio poslovnih subjekata koji su usvojili etički kodeks, prema broju zaposlenih u Hrvatskoj (2012.)





5. Korupcija između poslovnih subjekata

Podmićivanje se najčešće povezuje s korumpiranim javnim službenicima koji primaju novac, poklone ili ostvaruju druge nelegalne koristi prilikom pružanja javnih usluga. Međutim, korupcija se u značajnim oblicima često pojavljuje i unutar samog privatnog sektora, odnosno između predstavnika poslovnih subjekata. Ovaj vid korupcije u smislu ekonomskih, financijskih ili komercijalnih aktivnosti definiran je u Konvenciji Ujedinjenih naroda protiv korupcije (UNCAC) kao „obećavanje, nudenje ili davanje, izravno ili neizravno, osobi koja rukovodi pravnim subjektom privatnog sektora ili u njemu radi u bilo kojem svojstvu, nepripadajuće koristi, namijenjene toj ili drugoj osobi, kako bi, kršeći svoje ovlasti, djelovala ili se suzdržala od djelovanja; kao i traženje ili prihvaćanje, izravno ili neizravno, od strane osobe koja rukovodi pravnim subjektom privatnog sektora ili u njemu radi u bilo kojem svojstvu, nepripadajuće koristi namijenjene toj ili drugoj osobi, kako bi, kršeći svoje ovlasti djelovala ili se suzdržala od djelovanja“¹⁹. Države potpisnice konvencije dužne su razmotriti donošenje zakonodavnih i drugih mjera kako bi se ovakvo ponašanje smatralo kaznenim djelom.

Korupcija unutar poslovnog sektora odvija se između predstavnika poslovnih subjekata koji daju poklon, protuuslugu ili dodatni novac (povrh redovnih troškova) kako bi osigurali neku poslovnu transakciju. Ono što razlikuje takve nelegalne transakcije od legitimnih poslovnih transakcija (poput aktivnosti marketinga ili odnosa s javnošću) jest specifična namjera da se nelegalnim sredstvima naruši integritet primatelja mita u zamjenu za mito. To je oblik korupcije koji ugrožava slobodno tržište i štetan je ne samo za tvrtke čiji predstavnici primaju mito već i za društvo u cjelini. Prisutnost korupcije unutar poslovnog sektora računa se kao broj poslovnih subjekata koji su dali novac, poklon ili protuuslugu povrh uobičajenog troška barem jednom u posljednjih dvanaest mjeseci nekoj osobi koja radi u bilo kojem svojstvu u privatnom poslovnom subjektu (uključivo podmićivanje posredstvom treće osobe)²⁰. Slika 18 pokazuje da sukladno ovoj definiciji prosječna prisutnost korupcije unutar poslovnog sektora u Hrvatskoj iznosi 5,1 posto (u usporedbi s 4 posto na regionalnoj razini). Premda je prisutnost korupcije unutar

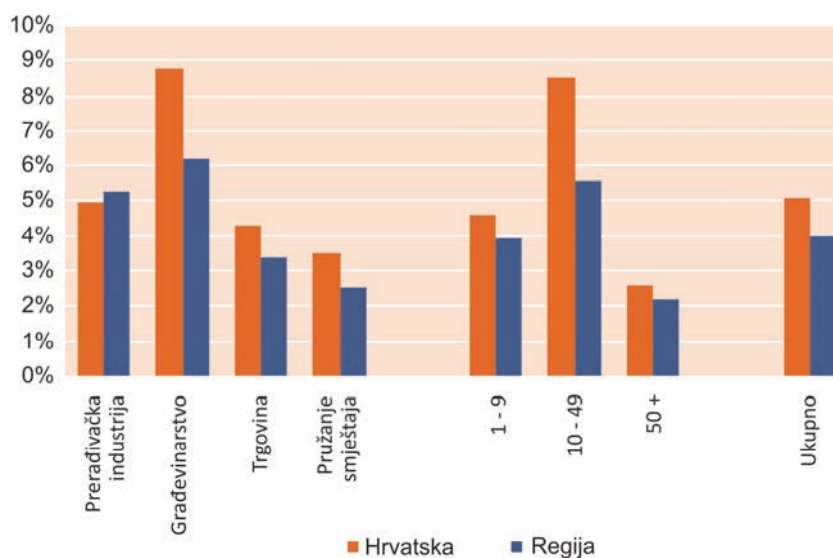
¹⁹ Članak 21 Konvencije Ujedinjenih naroda protiv korupcije.

²⁰ Za sve se poslovne subjekte pretpostavlja da su barem jednom u posljednjih 12 mjeseci došli barem jednom u kontakt s drugim poslovnim subjektom (bilo kao dobavljač ili kupac) te se prisutnost korupcije računa kao udio tvrtki koje su dale mito u ukupnom broju poslovnih subjekata.

poslovnog sektora niža od prosječne stope korupcije u odnosu poslovnog i javnog sektora, ovaj rezultat ukazuje da korupcija u privatnom sektoru također predstavlja značajan problem.

Različite su prilike u kojima se pojedinac u privatnom sektoru može uključiti u ilegalne aranžmane s drugim poslovnim subjektom. Na primjer, pojedinac može prihvatiti prijedlog ugovora čiji su troškovi viši od tekućih tržišnih cijena u zamjenu za osobnu proviziju. Zaposlenik koji ima pristup povjerljivim informacijama može otkriti te informacije drugim poslovnim subjektima u zamjenu za osobnu korist, a sve te prilike variraju ovisno o ekonomskoj djelatnosti. Podaci ukazuju da se slučajevi korupcije u privatnom sektoru u Hrvatskoj događaju učestalije i imaju više stope prisutnosti korupcije u djelatnostima građevinarstva (8,8 posto) i prerađivačke industrije te opskrbe električnom energijom, plinom i vodom (5 posto). Niža je prisutnost korupcije u djelatnostima trgovine na veliko i na malo te popravka motornih vozila i motocikala (4,3 posto), a najniža (3,5 posto) u djelatnostima smještaja te pripreme i usluživanja hrane te prijevoza i skladištenja. Kao i u slučaju korupcije u javnom sektoru, stopa prisutnosti viša je u malim tvrtkama (10 do 49 zaposlenih) te iznosi 8,5 posto. Stopa korupcije u mikro poduzećima (do 9 zaposlenih) iznosi 4,6 posto, a najniža stopa (2,6 posto) zabilježena je u srednjim i velikim poduzećima s više od 50 zaposlenika. Slika 18 pokazuje da se isti obrasci opažaju u regiji Zapadnog Balkana.

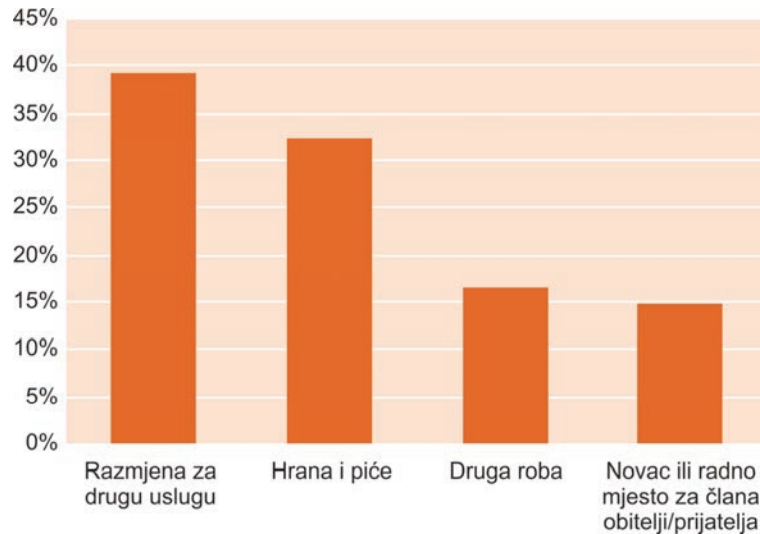
Slika 18. Prisutnost korupcije između privatnih poslovnih subjekata, po ekonomskim sektorima i veličini tvrtke (broju zaposlenih) u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2012.)



Oblici isplate

Kao i u javnom sektoru, korupcija unutar poslovnog sektora može obuhvatiti podmićivanje u obliku novca, robe, hrane i pića, vrijednih predmeta i u obliku razmjene za drugu uslugu. U poslovnom svijetu u Hrvatskoj, hrana i piće te davanje neke druge robe predstavljaju važne oblike podmićivanja unutar privatnog sektora. Ti su oblici slični onima koji prevladavaju u slučajevima podmićivanja javnih službenika, međutim, razmjena usluga za uslugu igra vrlo važnu ulogu kada se govori o nezakonitim transakcijama između predstavnika poslovnih subjekata (Slika 19).

Slika 19. Prisutnost korupcije između privatnih poslovnih subjekata prema vrsti mita u Hrvatskoj (2012.)



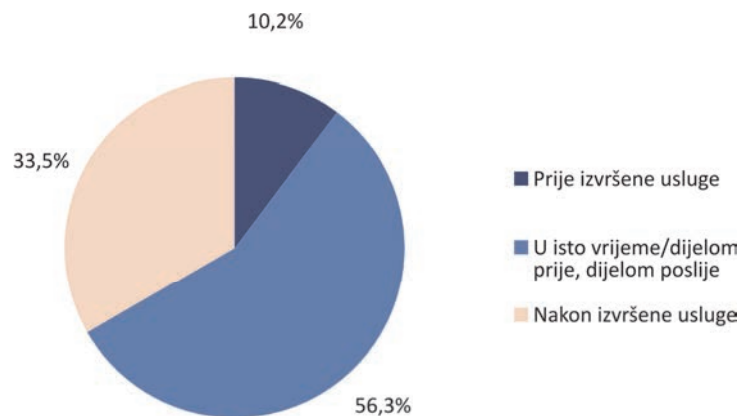
Napomena: Podaci se odnose na zadnje mito koje je davatelj mita dao u posljednjih 12 mjeseci. Zbroj je veći od 100 posto budući da je u nekim slučajevima mito isplaćeno u više oblika (npr. i u novcu i u drugoj robi).

Načini traženja mita i trenutak davanja mita

A Anketa pokazuje da se manje od polovine mita (41,9 posto) unutar poslovnog sektora daje, a da to nijedna od uključenih strana izričito ne zatraži. Davatelj mita nudi mito kako bi ishodio određenu nezakonitu prednost, na primjer, u odnosu na konkurentna poduzeća. U gotovo 60 posto slučajeva u kojima se tražilo mito, to je bilo na izričit zahtjev (10,3 posto) ili implicitno (36,1 posto), a u svakom desetom slučaju (11,4 posto) zahtjev za mitom upućen je posredstvom treće osobe.

Veliki dio mita plaćen je nakon isporučene usluge ili predmetne robe (33,5 posto), a otprilike desetina (10,2 posto) plaćena je prije usluge. U preostalim slučajevima (56,3 posto) mito je plaćeno istodobno ili dijelom prije, a dijelom nakon isporučene usluge (Slika 20).

Slika 20. Korupcija između privatnih poslovnih subjekata: trenutak davanja mita u odnosu na pruženu javnu uslugu u Hrvatskoj (2012.)

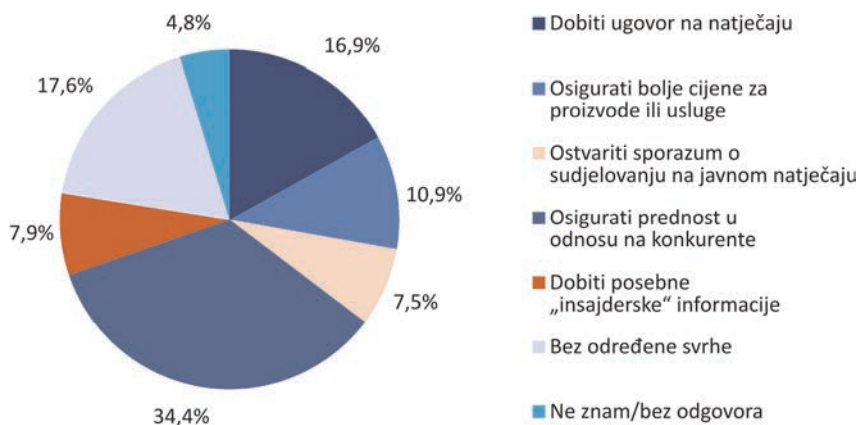


Napomena: Podaci se odnose na zadnje mito koje je davatelj mita dao u posljednjih 12 mjeseci.

Svrha mita

Kada mito plaća jedan predstavnik poslovnog sektora drugome, obično je to na štetu onog poslovnog subjekta čiji predstavnik prima mito. Davatelj mita očekuje korist od korupcije. Tome u prilog govori činjenica da razmatrajući korupciju unutar poslovnog sektora u Hrvatskoj, daleko najvažnija svrha podmićivanja je pribavljanje ekonomske prednosti u odnosu na konkurentske tvrtke (34,4 posto). Šestina mita (17,6 posto) daje se bez neke neposredne i očigledne svrhe, premda možemo pretpostaviti da takva plaćanja služe kako bi se primatelja mita dovelo u dugoročni zavisni položaj i „smekšalo“ za pružanje zajamčene usluge davatelju mita u budućnosti. Drugi značajni motivi za podmićivanje poslovnih subjekata su dobivanje ugovora na natječaju (16,9 posto), osiguranje boljih cijena (10,9 posto), dobivanje posebnih internih informacija (7,9 posto) i ostvarivanje sporazuma o zajedničkom sudjelovanju na natječajima javne nabave (7,5 posto). S druge strane, ugovaranje osiguranja ili dobivanje bankovnog kredita nisu važni razlozi podmićivanja unutar poslovnog sektora u Hrvatskoj.

Slika 21. Svrha plaćanja mita između privatnih poslovnih subjekata u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na zadnje mito koje je davatelj mita dao u posljednjih 12 mjeseci.

Prijavljivanje korupcije između poslovnih subjekata

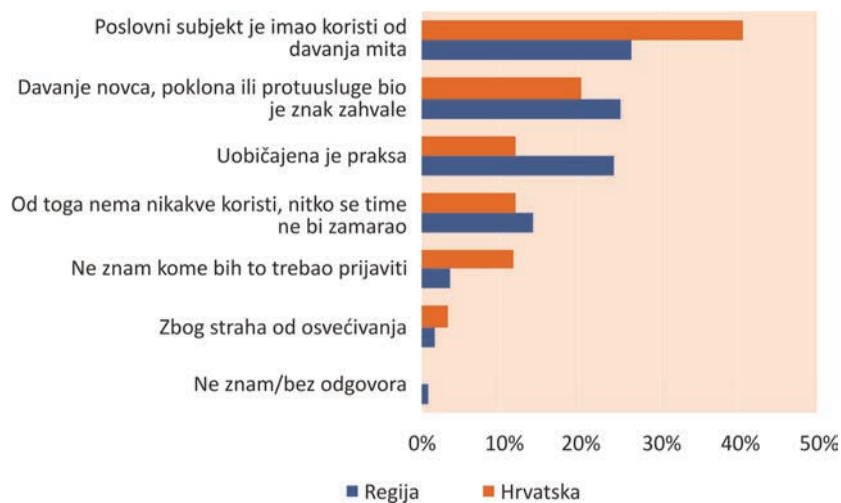
Na regionalnoj se razini nadležnim tijelima poput policije, antikorupcijske agencije ili nadležnoj osobi u poduzeću davatelja mita prijavljuje svega 0,8 posto svih slučajeva podmićivanja unutar poslovnog sektora²¹. Preliminarni rezultati za Hrvatsku ukazuju na jednako tako nisku stopu prijave – oko 1 posto²², što je još niže od stope prijave koruptivnog ponašanja javnih službenika. Niska stopa prijave korupcije unutar poslovnog sektora daje naslutiti da obje strane u korupcijskom odnosu osjećaju jednaku uključenost u kriminal i odbijaju istupiti kao „zviždači“. Tome u prilog govori podatak da je prema izjavama poslovnih subjekata u Hrvatskoj najvažniji razlog neprijavljivanja taj da tvrtka ima koristi od podmićivanja predstavnika druge tvrtke (40,7 posto u odnosu na 11,7 posto neprijavljivanja korupcije javnih službenika iz istog razloga). Slijedi razlog da su novac ili poklon dani kao znak zahvalnosti (20,2 posto) te da „od toga nema nikakve koristi, nitko se time ne bi zamarao“ (12 posto) i da je korupcija uobičajena praksa koju ne treba prijavljivati (11,8 posto). Ostali davatelji mita neće nadležna tijela o tome obavijestiti jer ne znaju kome treba prijaviti korupciju (11,6 posto) ili zbog straha od osvećivanja (3,3

²¹ *Business, Corruption and Crime in the Western Balkans: The impact of bribery and other crime on private enterprise*, UNODC (2013).

²² S obzirom na mali broj prijavljenih slučajeva korupcije u Hrvatskoj, rezultate ankete o udjelu prijavljenih slučajeva korupcije u Hrvatskoj valja uzeti s oprezom.

posto). Slični su razlozi neprijavlivanja korupcije unutar poslovnog sektora navedeni u cijeloj regiji Zapadnog Balkana (Slika 22).

Slika 22. Razlozi neprijavlivanja korupcije između privatnih poslovnih subjekata u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na davatelje mita koji nisu nadležnim tijelima/institucijama prijavili zadnje mito u posljednjih 12 mjeseci.



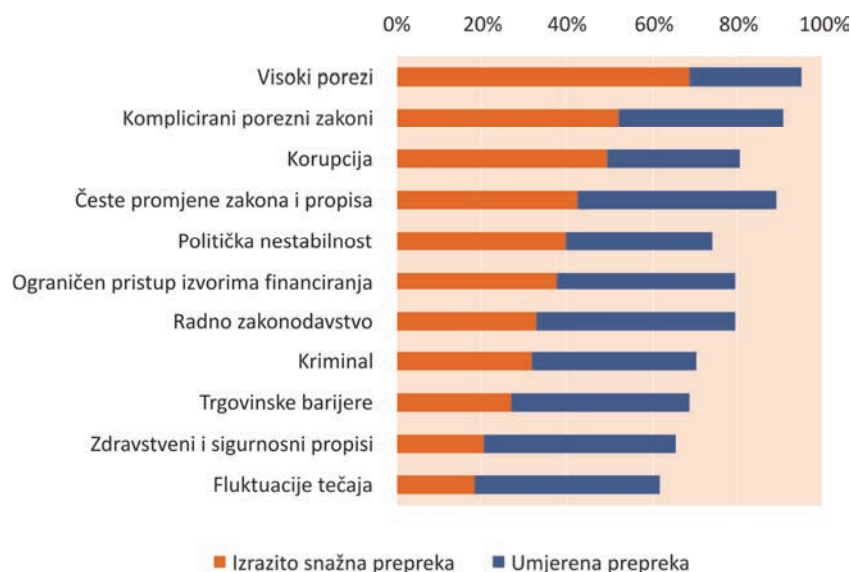
6. Percepcije i stavovi o korupciji

U poslovnom svijetu odluke koje formiraju ekonomsko ponašanje i rezultate donose se temeljem percepcija. Percepcije o pozitivnom poslovnom okruženju, na primjer, stvaraju očekivanja pozitivnog povrata ulaganja pa je poslovni sektor skloniji ulaganjima nego u slučaju percepcija negativnog poslovnog okruženja. Veća ulaganja stvaraju veću potražnju, otvaraju nova radna mjesta, dovode do viših stopa rasta, dinamičnog i perspektivnog gospodarstva. U ekonomiji se stoga percepcije često izravno pretvaraju u poslovne rezultate.

Kako bi učinkovito provodile svoje osnovne aktivnosti i ostvarile poslovne rezultate, privatne kompanije traže poslovno okruženje s povoljnim uvjetima koje im omogućava da budu i produktivne i profitabilne. Ti uvjeti, među ostalim podrazumijevaju funkcioniranje pravne države u provedbi ugovora i pružanju sigurnosti, nužno regulatorno okruženje i funkcionalnu infrastrukturu. Obrnuto, nepostojanje ovih uvjeta ili prisutnost čimbenika koji narušavaju poslovnu klimu predstavlja prepreku poslovanju i sprječava privatni sektor da se razvija u svom punom potencijalu.

Na upit koliko određeni problemi predstavljaju prepreku poslovanju u njihovoj zemlji, vlasnici poduzeća i predstavnici tvrtki u Hrvatskoj svrstavaju korupciju na treće mjesto po važnosti, nakon visokih poreza i složenog poreznog zakonodavstva. Točnije, gotovo polovina ispitanika (49,5 posto) smatra korupciju izrazito velikom preprekom uspješnom poslovanju, nakon visokih poreza (68,8 posto) i kompliciranih poreznih zakona (52,1 posto). Dodatnih 31,2 posto ispitanika smatra korupciju umjerenom preprekom poslovanju, a 18,7 posto smatra da korupcija nije prepreka poslovanju u Hrvatskoj (Slika 23).

Slika 23. Glavne prepreke poslovanju u Hrvatskoj prema mišljenju poslovnih subjekata (2012.)



Percepcije o korupciji javnih službenika

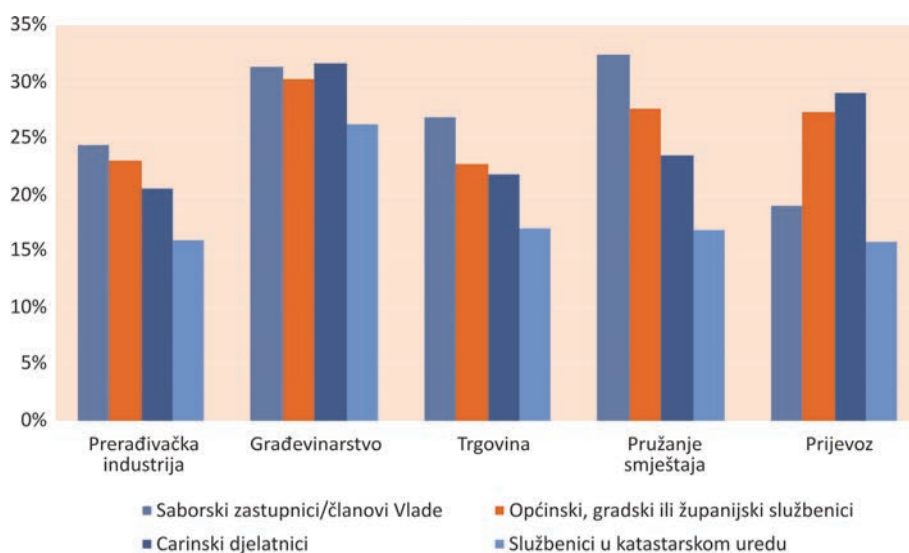
U slučajevima kada predstavnici poslovnih subjekata smatraju korupciju preprekom poslovanju, obično pritom misle na određene vrste javnih službenika ili na specifične administrativne postupke gdje se korupcija možda događa češće nego u drugim dijelovima javnog sektora. To su često javni službenici na lokalnoj razini s kojima poslovni subjekti imaju redovite kontakte ili službenici koji se učestalo spominju u medijima u kontekstu korupcije. U Hrvatskoj 27 posto ispitanika smatra da u njihovom poslovnom sektoru poslovni subjekti veoma često ili prilično često daju mito saborskim zastupnicima ili članovima Vlade. Gotovo jednak udio poslovnih subjekata misli da je davanje mita česta praksa u kontaktima sa službenicima u jedinicama lokalne samouprave (24,9 posto), carinskim djelatnicima (24,1 posto) i službenicima u uredu za katastar (23,6 posto), kao što to pokazuje Slika 24.

Slika 24. Vrste javnih službenika kojima je primanje mita vrlo česta i prilično česta praksa, prema percepcijama poslovnih subjekata u Hrvatskoj (2012.)



Percepcije o učestalosti podmićivanja određenih vrsta javnih službenika trebaju se dalje analizirati po poslovnim sektorima. Budući da su predstavnici poslovnog sektora upitani smatraju li da se podmićivanje odvija učestalo „od strane poslovnih subjekata poput njihovih“, usporedba po vrsti javnog službenika ima smisla samo u odnosu na slične poslovne subjekte u istoj poslovnoj djelatnosti. Slika 25 pokazuje da gotovo trećina (31,4 posto) poslovnih subjekata u djelatnosti građevinarstva smatra podmićivanje saborskih zastupnika ili članova Vlade vrlo čestom i dosta čestom pojavom. Manje od petine ispitanika (19 posto) u djelatnosti prijevoza i skladištenja dijeli isto mišljenje. Poslovni subjekti u djelatnostima građevinarstva, smještaja te pripreme i usluživanja hrane, i prijevoza i skladištenja, smatraju najkorumpiranijim općinske, gradske i županijske službenike. Da su carinski službenici korumpirani, najviše smatraju tvrtke u djelatnostima građevinarstva te prijevoza i smještaja, dok su percepcije o korumpiranosti službenika u katastarskom uredu najviše izražene u sektoru građevinarstva.

Slika 25. Vrste javnih službenika kojima je primanje mita vrlo česta i prilično česta praksa, prema percepcijama poslovnih subjekata, po poslovnim sektorima u Hrvatskoj (2012.)



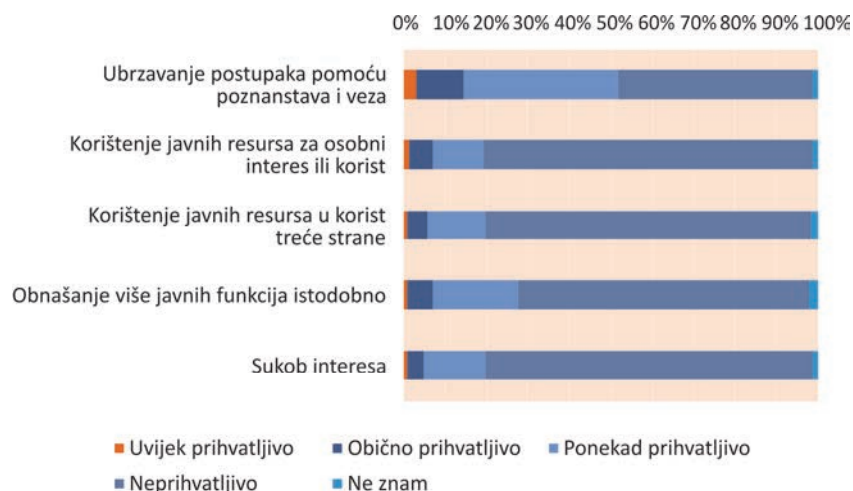
Stavovi o korupcijskom ponašanju

Kao i u slučaju percepcija o korupciji, stavovi o tome što korupcija predstavlja i koje je ponašanje prihvatljivo često se razlikuju među pojedincima, u različitim društvima i ekonomskim sektorima. Anketno ispitivanje stavova predstavnika poslovnog sektora o određenim oblicima korupcijskog ponašanja može pojasniti njihove motive da sudjeluju u mitu i korupciji te dati uvid u njihova očekivanja.

Podaci pokazuju da je većina predstavnika poslovnog sektora iznimno svjesna granica etičkog ponašanja u poslovnim transakcijama i da ponašanje van tih granica svrstava u kategoriju „neprihvatljivog“. Međutim, značajan je broj onih koji nedopuštene aktivnosti svrstavaju u prihvatljivo ponašanje, pogotovo kada težina prekršaja nije odmah očigledna. Na primjer, većina poslovnih subjekata u Hrvatskoj (51,6 posto) smatra korištenje veza i poslovnih kontakata u javnim institucijama radi ubrzanja poslovnih postupaka prihvatljivim (Slika 26). Također, u slučajevima očigledne povrede etičkih standarda otprilike 20 posto ispitanika smatra prihvatljivim ozbiljna korupcijska djela, uključivo korištenje javnih resursa za privatnu korist ili u interesu treće strane, ili obnašanje javnih

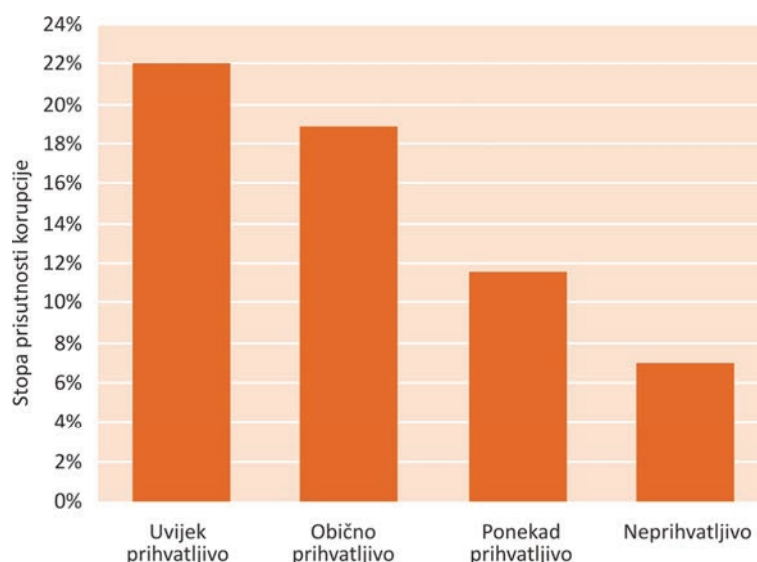
funkcija uz istodobno zadržavanje interesa u privatnoj tvrtki. Više od četvrtine ispitanika (27,5 posto) smatra prihvatljivim obnašanje više javnih funkcija istodobno.

Slika 26. Prihvatljivost određenih vrsta koruptivnog ponašanja javnih djelatnika, prema mišljenju poslovnih subjekata, u Hrvatskoj (2012.)



Različiti stavovi prema korupciji odražavaju se u različitim obrascima podmićivanja. Podaci pokazuju da su predstavnici poslovnog sektora koji imaju nižu razinu antikorupcijske svijesti, odnosno smatraju prihvatljivima određene poslovne transakcije u interakciji s javnim službenicima, ujedno skloniji upustiti se u korupciju. Čak i za relativno „blage“ oblike nedopuštenog ponašanja u odnosima s javnim službenicima (korištenje poznanstava i osobnih veza u javnim institucijama za ubrzanje poslovnih postupaka) može se pokazati da što više poslovni subjekti smatraju prihvatljivim to ponašanje, tim je veća realna prisutnost korupcije (Slika 27).

Slika 27. Prisutnost korupcije prema stavovima poslovnih subjekata o prihvatljivosti korupcijskog ponašanja u Hrvatskoj (2012.)

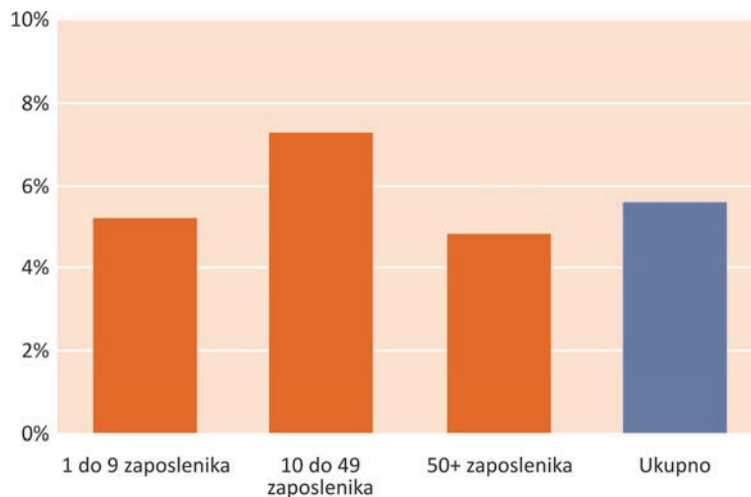


Utjecaj korupcije na poslovna ulaganja

Osim što percepcije o korupciji imaju izravni učinak na sklonost poslovnog sektora podmićivanju, te percepcije imaju i posredni učinak na sklonost poslovnog sektora ulaganjima što potencijalno može imati katastrofalne posljedice za ekonomski rast i razvoj. Ukupno je 5,6 posto poslovnih subjekata u Hrvatskoj u posljednjih dvanaest mjeseci odustalo od većih investicija zbog straha da će morati platiti mito kako bi ishodilo potrebne dozvole ili dobilo javne usluge.

Imajući u vidu da je samo jedan dio poslovnih subjekata u situaciji da može razmišljati o većim ulaganjima, spoznaja da korupcija ima tako negativan učinak na investicijske odluke vrlo je važna. Međutim, možda je najštetniji aspekt za gospodarski razvoj taj da je ekonomski učinak korupcije na poslovnu klimu i investicijske odluke više izražen za male tvrtke nego za velike (Slika 28). Mikro poduzeća (5,2 posto) i male tvrtke (7,3 posto) znatno su više pogođene od srednje velikih i velikih poduzeća (4,8 posto). To znači da strah od korupcije ima veći utjecaj na upravo onaj dio poslovnog sektora koji ima najveći potencijal za rast.

Slika 28. Udio poslovnih subjekata koji su odustali od ulaganja u posljednjih 12 mjeseci zbog straha od korupcije, prema veličini poslovnog subjekta (broju zaposlenih) u Hrvatskoj (2012.)





7. Prisutnost i obrasci drugih oblika kriminala

Poslovni sektor u regiji Zapadnog Balkana kao i drugdje u svijetu pogođen je osim korupcijom i drugim oblicima kriminala. Utjecaj kriminala na imovinu tvrtke ili poslovne aktivnosti može biti značajan u smislu izravnih troškova i šteta, ali i neizravnih troškova u obliku premija osiguranja, izdataka za mjere zaštite i izgubljenih prilika za ulaganja. U Hrvatskoj se kriminal kao takav ne nalazi na listi najvažnijih prepreka poslovanju (Slika 23), no važno je napomenuti da značajan udio poslovnih subjekata smatra kriminal velikom (31,7 posto) ili umjerenom (38,5 posto) preprekom poslovanju.

Teško je izmjeriti izravni učinak kriminala iz niza razloga, bez obzira jesu li žrtve pojedinci ili tvrtke. Kriminalna djela koja se prijavljuju policiji podcjenjuju stvarne razmjere kriminalne aktivnosti. Kako bi se kriminal evidentirao u službenim statistikama, mora se prvo otkriti, zatim prijaviti policiji, prepoznati kao kazneno djelo i evidentirati kao takvo u kaznenim statistikama. Veliki broj kriminalnih djela ne prijavi se policiji, a dio prijava ne ostaje zabilježen u policijskim statistikama. Ova ograničenja u službenim kaznenim statistikama mogu se nadomjestiti anketama o žrtvama kriminala koje pružaju informacije o takozvanim „tamnim brojkama“ kriminalnih djela koja žrtve ne prijave policiji. Ti anketni podaci pružaju vrijedne dodatne informacije o pojavnim oblicima i načinu izvršenja kriminalnih djela kao i o obilježjima žrtava, a te informacije uobičajeno nisu sadržane u službenim policijskim statistikama.

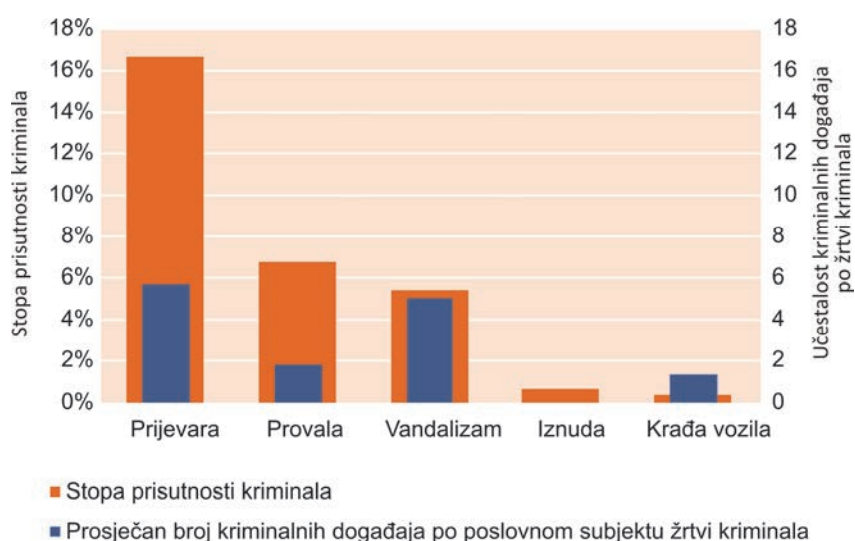
Poslovni subjekti u Hrvatskoj izloženi su različitim oblicima kriminala u različitom intenzitetu, što ovisi o veličini tvrtke, vrsti ekonomske aktivnosti, lokaciji i drugim čimbenicima. Između pet važnih vrsti kriminala²³, u posljednjih 12 mjeseci poslovni sektor u Hrvatskoj bio je najviše izložen slučajevima prijevare od strane vanjskih počinitelja, poput kupca, distributera ili dobavljača (što isključuje prijevaru od strane zaposlenika ili menadžera). Takvu je prijevaru pretrpjelo 16,7 posto ispitanika kojima je kupac na primjer odbio platiti ili im dobavljač nije isporučio robu u ugovorenoj količini ili kvaliteti, ili je prijevara počinjena prijevarom putem IT mreže, interneta i slično (Slika 29). Štoviše, brojne tvrtke koje su iskusile ovu vrstu poslovne prijevare bile su prevarene više puta u proteklih 12 mjeseci (u prosjeku 5,7 puta godišnje).

²³ Vidjeti Prilog II: Metodologija za detaljni opis vrsti kriminala.

Udio poslovnih subjekata žrtava provale također je značajan (6,8 posto), kao i učestalost pretrpljenih provala (1,8 puta u godini dana). U slučajevima vandalizma gdje je oštećena poslovna zgrada, vozilo, oprema ili druga imovina u poslovnom prostoru, napade vandala uključujući grafiti, podmetanja požara ili oštećenja primjenom sile pretrpjelo je 5,4 posto poslovnih subjekata. Prosječno su tvrtke žrtve vandalizma doživjele napad vandala 5,1 put u posljednjih dvanaest mjeseci. Krađa motornog vozila dogodila se u svega 0,4 posto tvrtki i to u prosjeku 1,3 puta godišnje, što se objašnjava činjenicom da dosta poslovnih subjekata koristi više od jednog službenog vozila (automobil, kombi, kamion, autobus, i dr.).

Podaci također pokazuju da je 0,7 posto svih poslovnih subjekata bilo žrtvom iznude u posljednjih 12 mjeseci (budući da je iznuda uobičajeno permanentna kriminalna aktivnost, ne računa se učestalost slučajeva iznude).

Slika 29. Godišnje stope kriminala po vrstama kriminala čije su žrtve poslovni subjekti u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Godišnje stope prisutnosti kriminalne radnje prijave od strane vanjskog počinitelja, provale i vandalizma izračunavaju se kao udio poslovnih subjekata koji su iskusili pojedinu vrstu kriminala u ukupnom broju poslovnih subjekata. Godišnja stopa krađe motornih vozila izračunava se kao udio poslovnih subjekata koji su doživjeli barem jednom krađu automobila, kamiona, kombija, autobusa ili drugog motornog vozila u posljednjih 12 mjeseci među svim poslovnim subjektima koji su vlasnici motornih vozila. Prosječan broj kriminalnih događaja računa se kao prosječan broj puta koliko je tvrtka bila žrtvom određene vrste kriminala u godini dana.

Međunarodne usporedbe anketa o žrtvama kriminala ponekad nisu moguće zbog različite metodologije prikupljanja i obrade podataka, poput razlika u odabiru uzorka, načinu provođenja ankete, stopi odgovora i ponderiranju. Ovo je anketno ispitivanje metodološki konzistentno provedeno u zemljama regije što omogućuje međunarodnu usporedbu anketnih podataka i daje dodatnu analitičku vrijednost prikupljenim informacijama²⁴. K tome, krajem 2013. očekuje se objava rezultata pilot ankete o poslovnim subjektima žrtvama kriminala u Europskoj uniji²⁵.

²⁴ *Business, Corruption and Crime in the Western Balkans: The impact of bribery and other crime on private enterprise*, UNODC (2013).

²⁵ Gallup/Transcrime, *EU anketa o razini i učinku kriminala na poslovni sektor, dio 2: pilot testiranje modula ankete, završno izvješće* (objava u tijeku).

Troškovi kriminala

Anketni podaci ukazuju da je prosječna šteta od kriminala uslijed krađe motornih vozila i prijevare šest do petnaest puta veća od štete uzrokovane provalom i vandalizmom. Štoviše, troškovi su nejednako raspodijeljeni čak i za istu vrstu kriminala, s manjim brojem slučajeva kriminala koji su uzrokovali vrlo visoku štetu i velikim brojem slučajeva koji su rezultirali ispodprosječnom štetom. Ovakvu distribuciju opisuju dva različita pokazatelja: prosječni trošak štete od kriminala i medijan troška štete od kriminala²⁶. Tablica 2 pokazuje da je srednja vrijednost štete od kriminala dva do sedam puta veća od medijana, osim za štetu od prijevare od strane vanjskih počinitelja. Za tu je vrstu kriminala srednja vrijednost pretrpljene štete vrlo visoka, ali je medijan čak 16 puta manji od prosjeka.

Tablica 2. Iznos štete nastale prilikom posljednjeg slučaja kriminalnog napada na poslovne subjekte u Hrvatskoj, u HRK, EUR i EUR-PPP, (2012.)

Iznos nastale štete	Provala	Vandalizam	Krada motornog vozila	Prijevare od strane vanjskog počinitelja
Prosječni iznos štete (HRK)	2.135	2.297	13.761	32.270
Medijan iznosa štete (HRK)	733	400	2.000	2.000
Prosječni iznos štete (EUR)	284	306	1.833	4.299
Prosječni iznos štete (EUR-PPP)	418	449	2.692	6.312

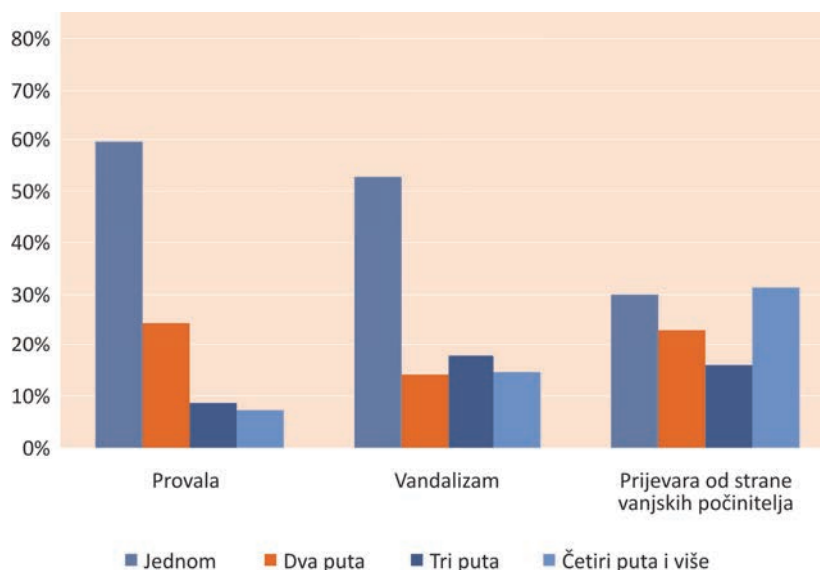
Višestruke žrtve kriminala

Kako bi odredili koncentraciju rizika od kriminala kojemu su izloženi pojedini tipovi poslovnih subjekata ili tvrtke na određenim lokacijama, važno je razumjeti obilježja onih tvrtki koje su iskusile neki oblik kriminala više puta u relativno kratkom razdoblju²⁷. Pritom je korisno podijeliti žrtve kriminala u skupine prema broju slučajeva određene vrste kriminala kojoj su tvrtke bile izložene u proteklih 12 mjeseci. Slika 30 pokazuje da je prijevare od strane vanjskih počinitelja vrsta kriminala koja se najviše ponavlja i to u 70 posto tvrtki žrtava prijevare. Ista poduzeća pretrpjela su višestruku prijevare od strane vanjskih počinitelja dva puta (22,8 posto), tri puta (15,9 posto) ili čak četiri ili više puta (31,4 posto) u godini dana. S druge strane, oko 60 posto tvrtki žrtava kriminala iskusile su jednu provalu, 24,2 posto dvije provale, 8,8 posto tri provale, a 7,3 posto četiri ili više provala u godini dana. Sličan se obrazac pojavljuje i kod vandalizma kojemu je 52,9 posto žrtava bilo izloženo samo jednom, 14,4 posto dva puta, 17,8 posto tri puta, a 14,9 posto četiri ili više puta u godini dana.

²⁶ Medijan se nalazi točno na polovici rang-liste šteta što znači da je 50 posto svih pričinjenih šteta veće, a drugih 50 posto manje od vrijednosti medijana.

²⁷ To se ponekad naziva „stopom višestrukih žrtava kriminala“, a označava postotak poslovnih subjekata žrtava kriminala koje su iskusile jednu vrstu kriminala više puta u godini dana, u odnosu na sve poslovne subjekte koji su doživjeli tu vrstu kriminala u godini dana.

Slika 30. Poslovni subjekti koji su višekratno bili žrtve kriminala u godini dana, po vrsti kriminala, u Hrvatskoj (2012.)



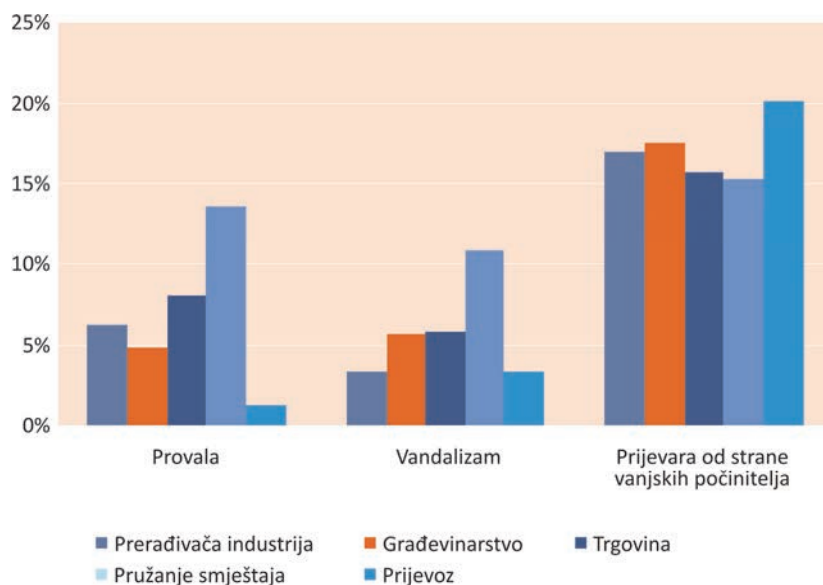
Napomena: Distribucija je izračunata kao distribucija relativnih frekvencija po broju slučajeva u kojima su poslovni subjekti bili žrtve pojedine vrste kriminala (obuhvaća samo poslovne subjekte koji su bili bar jednom žrtva pojedine vrste kriminala).

Žrtve kriminala prema ekonomskom sektoru

Analizom stope izloženosti kriminalu u pet ekonomskih sektora obuhvaćenih anketom uočene su izražene razlike između stopa kriminala po sektorima u Hrvatskoj. Slika 31 pokazuje da su stope prisutnosti vandalizma po sektorima uglavnom ispod 5,9 posto, osim u djelatnosti smještaja te pripreme i usluživanja hrane, gdje doseže 10,8 posto. Stopa prisutnosti provala je ispod 8 posto također u svim sektorima osim u djelatnosti smještaja te pripreme i usluživanja hrane, gdje iznosi 13,6 posto. Istodobno su poslovni subjekti u djelatnosti prijevoza i skladištenja u 20,2 posto slučajeva žrtve prijevare od strane vanjskih počinitelja, što je više nego u djelatnostima trgovine na veliko i na malo te popravka motornih vozila i motocikala (15,7 posto) ili u djelatnosti smještaja te pripreme i usluživanja hrane, gdje iznosi 15,3 posto²⁸.

²⁸ Podaci o iznudi i krađi motornih vozila za specifične sektore nisu dostupni jer je broj poslovnih subjekata žrtava iznude i krađe motornih vozila po sektoru premalen za statistički signifikantne usporedbe.

Slika 31. Godišnja stopa provale, vandalizma i prijevare od strane vanjskih počinitelja čije su žrtve poslovni subjekti, po poslovnim sektorima u Hrvatskoj (2012.)

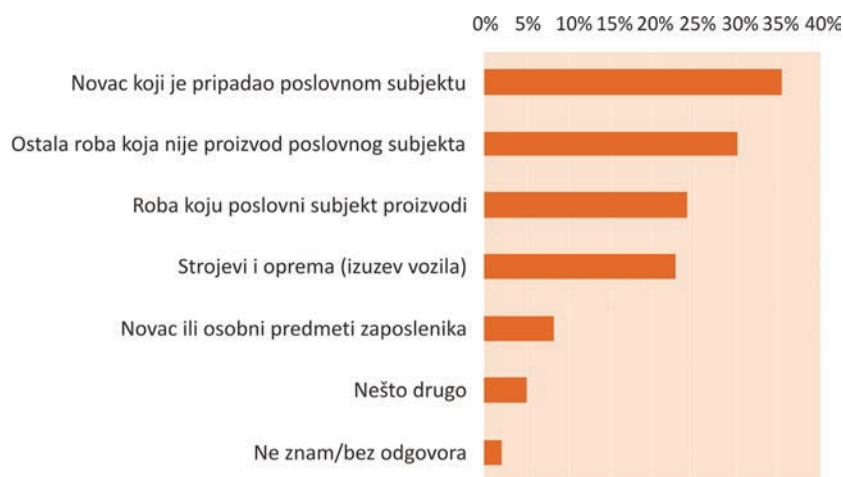


Napomena: Godišnje stope prisutnosti kriminalne radnje prijevare od strane vanjskog počinitelja, provale i vandalizma izračunavaju se kao udio poslovnih subjekata koji su iskusili pojedinu vrstu kriminala u ukupnom broju poslovnih subjekata.

Provala

Provalom se smatra čin neovlaštenog ulaza u poslovne prostorije poslovnog subjekta s namjerom da se nešto ukrade, a da pritom provalnik ne dođe u kontakt ni s kime u poslovnim prostorijama (vlasnikom, zaposlenicima ili kupcima). Prema toj definiciji ne završavaju svi pokušaji provale „uspješno“ u smislu da provalnik uspije ukrasti nešto vrijedno. Čak 20,3 posto svih slučajeva provale koje su poslovni subjekti u Hrvatskoj prijavili u anketi, može se više klasificirati kao pokušaj provale u kojemu zapravo ništa nije bilo ukradeno.

U slučajevima provala koje su završile krađom iz poslovnih prostorija, postoji cijeli niz vrijednosti koje su tom prilikom otuđene. Slika 32 pokazuje kako je u više od trećine slučajeva (35,3 posto) ukraden novac koji je pripadao poslovnom subjektu, dok ostala roba koja nije proizvod poslovnog subjekta čini dodatnih 30 posto slučajeva. Ostali najčešći ukradeni predmeti su u 21,1 posto slučajeva roba koju poslovni subjekt proizvodi ili strojevi i oprema (22,8 posto slučajeva).

Slika 32. Vrste ukradene robe prilikom provale u poslovni subjekt, u Hrvatskoj (2012.)

Napomena: Podaci se odnose na zadnji slučaj provale prilikom koje je nešto ukradeno, u posljednje tri godine. Zbroj je veći od 100 posto budući da je u nekim slučajevima ukradeno vrijednosti više različitih vrsta (npr. i novac i oprema).

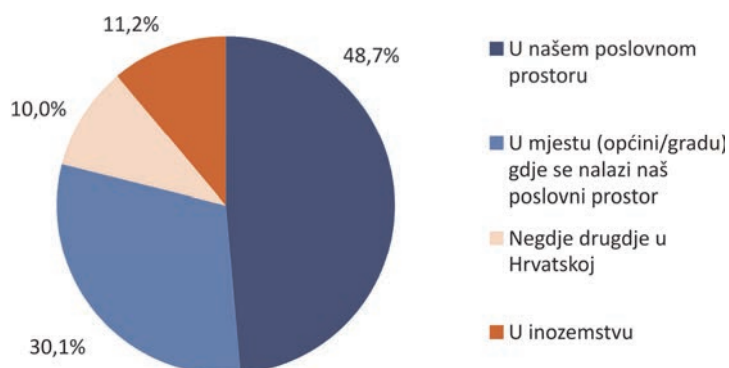
Svrha provale također ovisi o vrsti poslovnog subjekta i vrsti vrijednih predmeta, opreme i strojeva koje on koristi. Na primjer, strojevi i oprema su najčešće vrste ukradene vrijednosti u djelatnosti građevinarstva (65 posto), dok se novac koji pripada poslovnom subjektu najčešće krađe u djelatnosti smještaja te pripreme i usluživanja hrane (69 posto). Ostala roba koja nije proizvod okradenog subjekta je najčešći predmet krađe u djelatnosti trgovine (39 posto).

Vandalizam

Vandaliski napadi na poslovnu zgradu, vozilo ili robu na skladištu mogu pričiniti veliku štetu i visoke troškove popravka, gubitka proizvodnje kao i narušavanja imidža poslovnog subjekta i smanjene atraktivnosti za kupce. U prosjeku su djela vandala u Hrvatskoj češće usmjerena na zgrade (54 posto), strojeve i opremu (20,2 posto) te poslovna vozila u vlasništvu ili najmu tvrtke (18,6 posto).

Krađa vozila

Krađa vozila razlikuje se od ostalih oblika kriminala kojima je izložen poslovni sektor po tome što fizička lokacija krađe može biti ne samo poslovni krug tvrtke već i neko drugo mjesto. Ustvari, podaci o mjestu krađe poslovnog vozila ukazuju da se većina krađa događa van poslovnog kruga tvrtke, bilo u istom naselju (u 30,1 posto slučajeva), negdje drugdje u Hrvatskoj (10 posto) ili u inozemstvu (11,2 posto) za vrijeme službenog puta korisnika vozila (Slika 33). Krađa vozila se u 48,7 posto slučajeva dogodila u poslovnom krugu tvrtke (na parkiralištu ili u garaži).

Slika 33. Lokacija krađe službenog motornog vozila u Hrvatskoj (2012.)

Napomena: Podaci se odnose na zadnji slučaj krađe u posljednje tri godine. Motorna vozila uključuju automobile, kombije, kamione, autobuse ili druga motorna vozila.

Motorna vozila su vrijedno osnovno sredstvo koje tvrtke žele zaštititi od neovlaštenog korištenja i krađe te je veliki udio službenih motornih vozila u Hrvatskoj opremljen nekim protuprovalnim uređajem. Istodobno, podaci o krađi motornih vozila pokazuju da ti sigurnosni uređaji ne pružaju uvijek dovoljnu zaštitu. Naime, među ukradenim motornim vozilima, 38,1 posto vozila bilo je opremljeno protuprovalnim alarmom, a 39,7 posto imalo je ugrađen GPS uređaj za praćenje.

Premda ovakvi uređaji nužno ne pružaju apsolutnu zaštitu od krađe, oni često mogu pomoći u pronalasku ukradenog vozila. U brojnim slučajevima kradljivci koriste ukradeno vozilo neko određeno vrijeme radi vožnje iz zabave ili za prijevoz tijekom neke druge kriminalne radnje, a onda ga napuštaju na nekoj drugoj lokaciji gdje se vozilo može pronaći i vratiti vlasniku. Prema anketnim podacima, 87 posto motornih vozila koja su ukradena poslovnim subjektima u Hrvatskoj bude pronađeno.

Iznuda

Stopa kriminala putem iznude od poslovnih subjekata u Hrvatskoj je svega 0,7 posto. Usprkos niskoj prisutnosti, ova vrsta kriminala izaziva zabrinutost. Iznuda je vrlo ozbiljno kriminalno djelo u kojemu ucjenjivači pokušavaju iznuditi novac ili druge koristi od tvrtke prijetnjom ili zastrašivanjem menadžera ili zaposlenika. U nekim slučajevima iznuda se manifestira kao ponuda pružanja „zaštite“ imovine ili osoba, a novac koji se plaća prezentira se kao „trošak zaštite“. U nekim slučajevima iznuda može biti povezana s organiziranim kriminalnim skupinama koje imaju snagu i sredstva da upute stvarnu prijetnju poslovnom subjektu s potencijalno strašnim posljedicama ako se njihovom zahtjevu ne udovolji.

Različite su vrste i oblici prijetnji kojima se vrši iznuda. Prema izjavama poslovnih subjekata žrtava iznude u Hrvatskoj, u više od trećine prijetnji (38,3 posto) navedena je moguća konkretna šteta tom poduzeću ili njegovoj imovini. U dodatnih 35,7 posto slučajeva prijetilo se nepreciziranim negativnim posljedicama. U ostalim slučajevima prijetnja se sastojala od konkretne prijetnje ozljeđivanjem vlasnika, menadžera, zaposlenika ili njihovih obitelji, ili prijetnje ozljeđivanjem klijenata, zagađivanjem proizvoda tvrtke ili otmicom obitelji.

Opaža se da su metode koje se koriste u prijetnjama poslovnim subjektima u Hrvatskoj uobičajene metode iznude i osmišljene su kako bi polučile najveći mogući učinak na ugroženu osobu. U gotovo polovini slučajeva (47 posto) počinitelj je osobno došao u poslovne prostorije kako bi uputio prijetnju. U više od trećine slučajeva (38,1 posto)

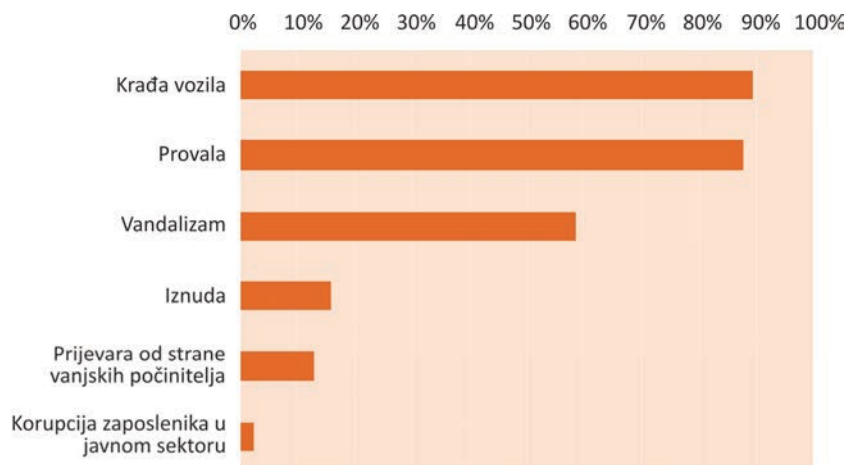
prijetnja je upućena telefonskim pozivom. Premda veliki udio svih slučajeva iznude poslovnih subjekata u Hrvatskoj čine slučajevi u kojima dolazi do osobnog kontakta između iznuđivača i žrtve, bilo da se prijetnja upućuje u poslovnom prostoru ili na nekoj drugoj lokaciji, prilikom iznude rijetko se koristi oružje (u manje od 10 posto slučajeva iznude je počinitelj imao nož, pištolj ili neko drugo oružje).

Prijava kriminalnih djela policiji

Poslovni subjekti koji su žrtve kriminala imaju cijeli niz razloga prijaviti slučaj policiji i pružiti detaljne informacije nadležnim tijelima o okolnostima slučaja i pričinjenoj šteti. Jedan od razloga je i nada da će se ukradena imovina pronaći ili da će se na taj način izbjeći slični nemili događaji u budućnosti. Sklonost prijavljivanja kriminala policiji ovisi o općoj razini povjerenja u policiju, ali i o vrsti kriminala i očekivanjima o tome koliko policija može učiniti u vezi prijavljenog slučaja.

Dodatni utjecaj na stopu prijave kriminala ima ozbiljnost kriminalnog djela i iznos pretrpljene štete, potencijalni gubitak reputacije među kupcima i klijentima te službeni zahtjevi za isplatu odštete od osiguranja. Slika 34 pokazuje da udio pojedine vrste kriminala koji se doista prijavljuje policiji varira od visokih 89,4 posto za ukradena motorna vozila i 87,8 posto za provala, 58,7 posto za vandalizam, sve do niskih 15,7 posto za iznudu i 12,7 posto za prijevaru od strane vanjskog počinitelja. U prosjeku, za svih pet vrsta kriminala obuhvaćenih anketom, poslovni subjekti žrtve kriminala u Hrvatskoj prijavili su manje od polovine slučajeva kriminala u posljednje tri godine (48,5 posto). Stopa prijave drugih oblika kriminala je veća u usporedbi sa stopom prijave korupcije javnih službenika koja iznosi svega 2,4 posto, o čemu je bilo riječi u četvrtom poglavlju.

Slika 34. Stope prijavljivanja slučajeva kriminala i korupcije od strane poslovnih subjekata u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Stope prijavljivanja korupcije odnose se na zadnji takav slučaj prijavljen nadležnim tijelima u posljednjih 12 mjeseci. Stope prijavljivanja ostalih oblika kriminala odnose se na zadnji takav slučaj prijavljen policiji u posljednje tri godine.

Glavni razlozi zbog kojih poslovni subjekti žrtve kriminala prijavljuju kriminalno djelo policiji su želja da se uhvati počinitelj, kao i općeprihvaćeni stav da se kriminal mora prijaviti. Ova dva glavna razloga čine između polovine i dvije trećine razloga zbog kojih su se žrtve kriminala obratile policiji u slučaju provale i vandalizma. Povrat otuđene imovine je važan razlog prijave u slučaju provale (49,3 posto) i krađe motornih vozila (83,4 posto). Kako bi se spriječilo da se takvo što ponovno ne dogodi razlog je prijave u slučaju provale (31 posto), vandalizma (47,1 posto) i krađe motornih vozila (68,8 posto).

Naplata osiguranja nije se pokazala značajnim razlogom prijave kriminala u Hrvatskoj, čak ni za slučajeve krađe motornih vozila što ukazuje na nisku razinu pokrivenosti policama osiguranja protiv kriminala u poslovnom sektoru u Hrvatskoj (Slika 35).

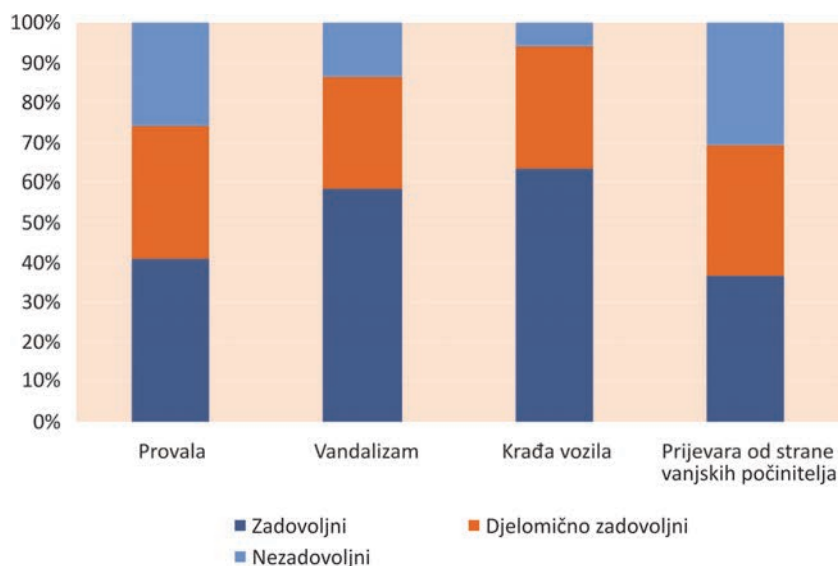
Slika 35. Razlozi prijave krađe motornih vozila policiji od strane poslovnih subjekata u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na zadnji slučaj krađe motornih vozila koji je prijavljen policiji u posljednje tri godine. Zbroj je veći od 100 posto budući da je u nekim slučajevima navedeno više razloga prijave krađe (npr. i povrat imovine i zbog osiguranja).

Informacije o razini zadovoljstva žrtava kriminala postupanjem policije po podnesenoj prijavi mogu biti korisne smjernice za unaprjeđenje usluge i postupaka nadležnih tijela. U slučaju poslovnih subjekata žrtava kriminala velik je udio onih koji su bili u potpunosti i uglavnom zadovoljni načinom kako je policija postupila s njihovom prijavom. Stupanj zadovoljstva radom policije ovisi o vrsti prijavljenog kriminala i najniži je za prijavljene slučajeve prijevara od strane vanjskog počinitelja (Slika 36).

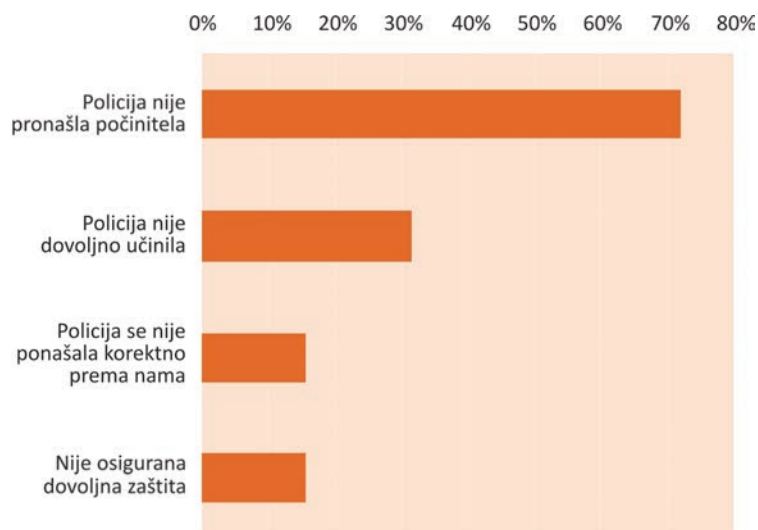
Slika 36. Zadovoljstvo poslovnih subjekata postupanjem policije u vezi prijave, prema vrstama kriminala u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na zadnji slučaj kriminala koji je prijavljen policiji u posljednje tri godine.

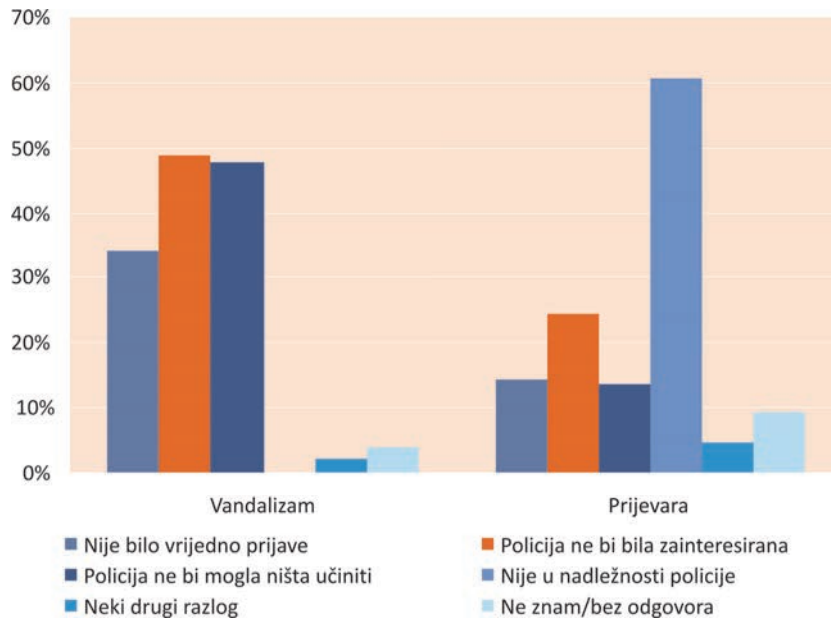
Glavni razlozi nezadovoljstva postupanjem policije po podnesenoj prijavi su najčešće povezani s poteškoćama u rješavanju slučaja i dobivanju kompenzacije za pretrpljenu štetu. Slika 37 pokazuje da u slučaju vandalizma, primjerice, žrtve nisu bile zadovoljne ili su bile samo djelomično zadovoljne jer policija nije pronašla počinitelja (72 posto razloga nezadovoljstva) ili nije učinila dovoljno (31,6 posto). Mali dio poslovnih subjekata požalio se na nekorektno ponašanje policije (15,6 posto) te da ih policija nije zaštitila od daljnje izloženosti vandalskim napadima (15,6 posto).

Slika 37. Razlozi nezadovoljstva poslovnih subjekata postupanjem policije u vezi prijave vandalizma u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na zadnji slučaj vandalizma koji je prijavljen policiji u posljednje tri godine. Zbroj je veći od 100 posto budući da je u nekim slučajevima navedeno više razloga nezadovoljstva postupanjem policije (npr. nije pronašla počinitelja i nije se ponašala korektno).

Kada se radi o kriminalu kojemu je poslovni sektor manje izložen u Hrvatskoj, poput vandalizma ili prijevare, postoji cijeli niz razloga zašto se ti slučajevi ne prijavljuju policiji. U slučaju vandalizma više od trećine (34,2 posto) ispitanika smatra da slučaj nije bio vrijedan prijave zbog male učinjene štete. Za neprijavljivanje prijevare isti se razlog navodi u 14,3 posto slučajeva dok 60 posto ispitanika prijevare nije prijavio policiji zbog toga što prema njihovom mišljenju takvi slučajevi nisu u nadležnosti policije. Drugi razlozi neprijavlivanja vandalizma i prijevare od strane vanjskih počinitelja su manje važni (Slika 38).

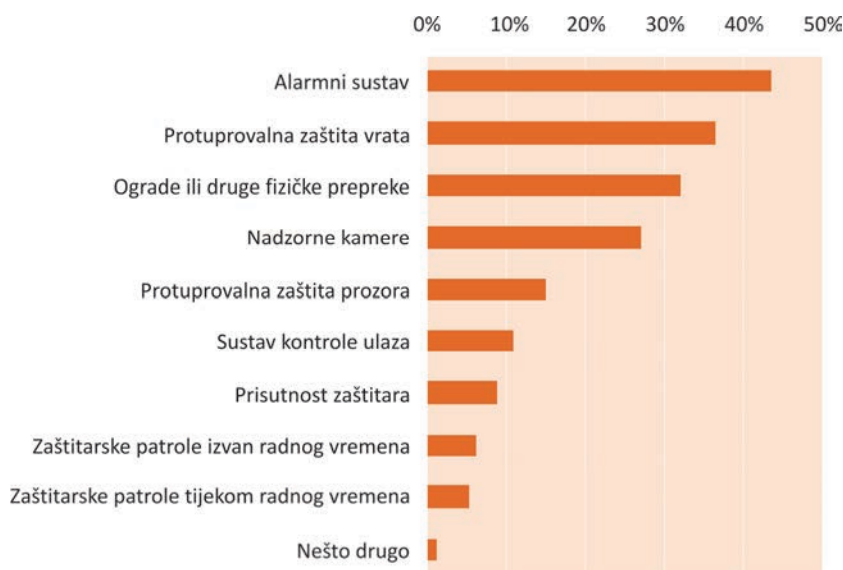
Slika 38. Razlozi neprijavlivanja vandalizma i prijave policiji u Hrvatskoj (2012.)

Napomena: Podaci se odnose na zadnji slučaj prijavljen policiji u posljednje tri godine. Zbroj je veći od 100 posto budući da je u nekim slučajevima navedeno više razloga neprijavlivanja (npr. policija ne bi mogla ništa učiniti i strah od osвете).

Mjere i troškovi sprječavanja kriminala

Podaci ankete pokazuju da je poslovni sektor u Hrvatskoj suočen sa stvarnim rizikom i mogućom štetom i troškovima od kriminalnih događaja. Poslovni subjekti često instaliraju posebne sustave zaštite (alarme, nadzorne kamere) ili angažiraju zaštitarske službe kako bi se zaštitili od kriminalnih događaja. Sveukupno tri četvrtine (74,7 posto) svih poslovnih subjekata u Hrvatskoj koristi barem jednu mjeru zaštite protiv kriminala. Slika 39 pokazuje da su najviše korištene mjere zaštite alarmni sustavi (43,4 posto), protuprovalna zaštitna vrata (36,6 posto), ograde i druge fizičke prepreke (32 posto) i nadzorne kamere (27 posto). Manje korištene mjere zaštite su zaštitarske ophodnje van radnog vremena (6,2 posto) ili tijekom radnog vremena (5,3 posto) i prisutnost zaštitarske službe (8,9 posto).

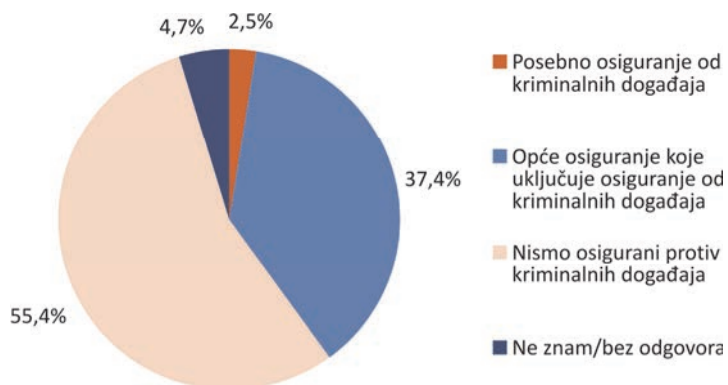
Slika 39. Udio poslovnih subjekata koji koriste mjere fizičke zaštite protiv kriminala u Hrvatskoj (2012.)



Napomena: Podaci se odnose na sve poslovne subjekte u Hrvatskoj. Zbroj je veći od 100 posto budući da je u nekim slučajevima navedeno korištenje više mjera zaštite (npr. i alarma i nadzornih kamera).

Kriminalne aktivnosti često stvaraju značajnu štetu poslovnom sektoru. Kako bi se zaštitili od financijske štete, poslovni subjekti mogu sklopiti police osiguranja koje će im nadoknaditi štetu. U Hrvatskoj samo mali dio poslovnih subjekata ima neku vrstu osiguranja od posljedica kriminalnih napada. U prosjeku tek 2,5 posto svih poslovnih subjekata ima posebnu policu osiguranja koja ih specifično štiti od posljedica kriminalnih događaja, a 37,4 posto ima opću policu osiguranja koja ih među ostalim ih štiti od posljedica kriminalnih događaja. Više od polovine poslovnih subjekata (55,4 posto) nema nikakvo osiguranje koje bi ih štitilo od posljedica kriminala (Slika 40).

Slika 40. Udio poslovnih subjekata koji su osigurani od posljedica kriminalnog događaja u Hrvatskoj (2012.)

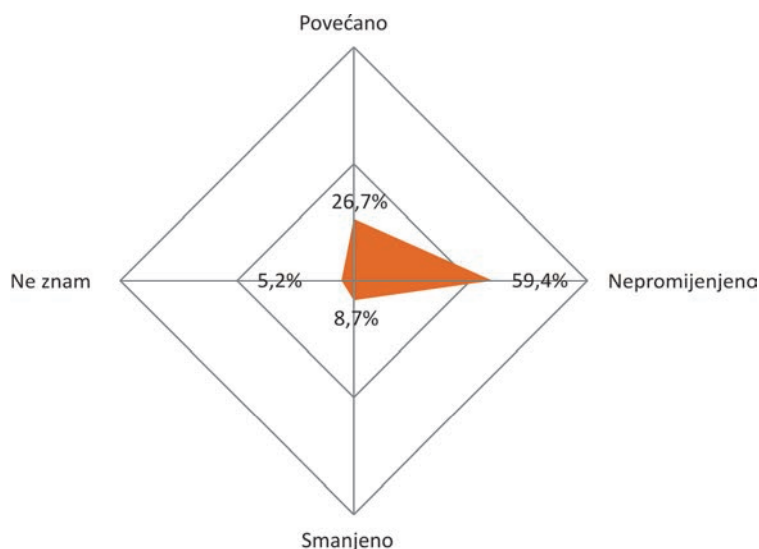


Percepcije i stavovi o kriminalu

Jednako kao i percepcije o korupciji, percepcije o kriminalu formiraju se ne samo temeljem objektivnog iskustva već i pod utjecajem niza drugih čimbenika. Izvještaji u medijima, opći osjećaj nesigurnosti i straha ili zapušteni izgled neke lokacije mogu povećati percepcije rizika od kriminala. Percepcije mogu također utjecati na ocjene o tome koliko je prisutnost kriminala na određenom području u porastu ili u padu.

Većina anketiranih poslovnih subjekata (59,4 posto) smatra rizik od kriminala kojemu je izložena njihova tvrtka nepromijenjenim u odnosu na prethodnih dvanaest mjeseci. Porast rizika od kriminala primjećuje 26,7 posto ispitanika, a 8,7 posto smatra da je rizik od kriminala u padu (5,2 posto o tome nema mišljenje). Ove percepcije ispitanika ukazuju na povećanu osjetljivost na kriminal (Slika 41).

Slika 41. Percepcije o porastu/padu rizika od kriminala za poslovni subjekt u Hrvatskoj (2012.)

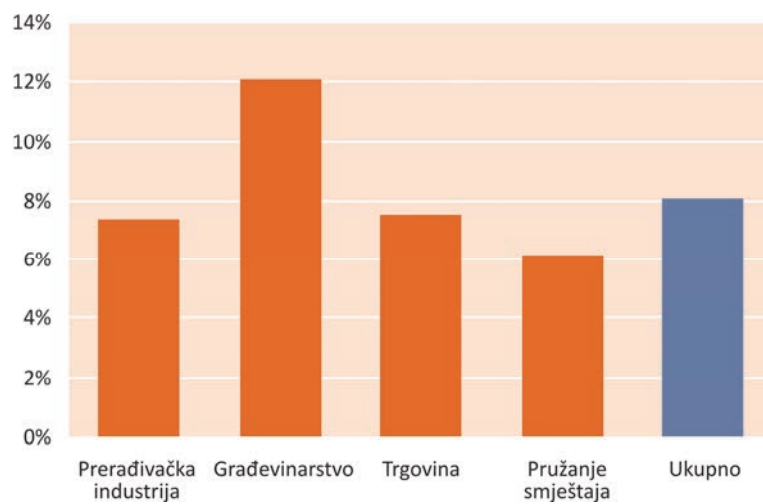


Utjecaj kriminala na poslovna ulaganja

Premda percepcije rizika od kriminala same po sebi nisu izravno povezane sa stvarnim rizikom poslovnog sektora od kriminala – koji se mjeri stvarnim iskustvima izloženosti kriminalu – percepcije svejedno imaju važnu ulogu u formiranju stavova o postojećoj poslovnoj klimi i ocjeni poslovnih i investicijskih prilika. Negativna opća percepcija o kriminalu u zemlji može dovesti do smanjenja ulaganja i utjecati na ekonomski rast i razvoj.

Podaci pokazuju kako je strah od kriminala uistinu vrlo relevantan čimbenik u donošenju poslovnih odluka o većim ulaganjima. Uz postojeće razlike u visini utjecaja ovog faktora po ekonomskim sektorima (Slika 42), u prosjeku 8,1 posto svih ispitanika izjavilo je kako je zbog straha od kriminala odustalo od većih ulaganja tijekom posljednjih dvanaest mjeseci. Radi se o značajnom udjelu svih poduzeća, budući da je vrlo ograničen broj poslovnih subjekata koji se uopće mogu upustiti u veća ulaganja. Ponovno valja napomenuti kako povrh poslovnih subjekata koji su odustali od ulaganja zbog straha od kriminala, više od 5 posto ispitanika odustalo je od ulaganja zbog straha od korupcije (šesto poglavlje). Zajedno strah od kriminala i korupcije predstavljaju značajnu prepreku ekonomskom razvoju u Hrvatskoj.

Slika 42. Udio poslovnih subjekata koji su odustali od ulaganja u posljednjih 12 mjeseci zbog straha od kriminala, prema poslovnim sektorima u Hrvatskoj (2012.)





8. Zaključci

Korupcija je pojava koju je vrlo teško precizno izraziti brojkama. Ipak, ovo izvješće pokazuje da je zahvaljujući analizi neposrednih iskustava s korupcijom koja je proizašla iz provedene ankete, moguće stvoriti barem djelomičnu sliku o tome kako, zašto, kada, gdje i koliko korupcija utječe na poslovni sektor u Hrvatskoj. Sljedeći se elementi mogu izdvojiti kao odrednice za buduća razmatranja s ciljem razvijanja učinkovitih mjera za borbu protiv korupcije na nacionalnoj razini:

- Anketom su identificirani poslovni sektori poput građevinarstva i djelatnosti smještaja te pripreme i usluživanja hrane, kao i određene vrste javnih službenika uključivo službenike u uredu za katastar, općinske i gradske županijske službenike, policijske i carinske službenike, na koje treba obratiti posebnu pozornost u sprječavanju koruptivnog ponašanja.
- Stope prisutnosti korupcije u obliku primanja i davanja mita te prijevare značajno su više od stopa prisutnosti ostalih konvencionalnih oblika kriminala. Nasuprot tome, stope prijavljivanja korupcije i prijevare su daleko niže od stopa prijave drugih kriminalnih djela. Neprijavlivanje korupcije ukazuje da postoji nedostatna svijest o očuvanju etičkih standarda te stoga udruženja poslovnih subjekata trebaju aktivnije promicati primjenu antikorupcijskih mjera i etičkog kodeksa.
- Problem korupcije između poslovnih subjekata koji je posebno obrađen u ovom izvješću, ukazuje na nelegalne prakse u obliku podmićivanja čime se stječe nepoštena prednost u odnosu na konkurenciju. Potrebna je dublja analiza ovih praksi kako bi se osigurala korektna tržišna utakmica i omogućilo da uobičajeni mehanizmi slobodnog tržišta funkcioniraju netaknuti korupcijom. U cilju jačanja zakonskih instrumenata protiv korupcije u privatnom sektoru, predlaže se revizija članaka 294a i 294b hrvatskog Kaznenog zakona koji bi proširio definiciju korupcije u privatnom sektoru u skladu s preporukama evaluatora UNCAC-a²⁹.
- Bojazan da će morati platiti mito radi dobivanja nužnih usluga ili dozvola navela je ukupno 5,6 posto poduzetnika u Hrvatskoj da odustanu od većih investicija u

²⁹ Implementation Review Group, *Executive Summaries*, 2.5.2012., str.4.

posljednjih dvanaest mjeseci. To ukazuje na multiplikativni učinak koji korupcija može imati s potencijalno katastrofalnim posljedicama za gospodarski rast i razvoj, posebno u situaciji kada samo manji dio poslovnog sektora može uopće razmišljati o većim ulaganjima. Stoga se svaki napor u suzbijanju korupcije mora široko obznaniti u cilju sprječavanja daljnje štete investicijama i ekonomskom razvoju.

- Konvencionalni oblici kriminala mogu uzrokovati značajne troškove pogođenim tvrtkama, no poslovni subjekti u Hrvatskoj, čini se, posvećuju malo pažnje prevenciji u smislu poduzimanja mjera zaštite ili ublažavanja posljedica kriminala sklapanjem posebnih polica osiguranja od relativno rijetkih, ali potencijalno skupih kriminalnih događaja.
- Premda se radi o vrlo malenom udjelu od 0,7 posto svih poduzeća u Hrvatskoj koja su bila žrtve iznude, ovaj je podatak važan zato što je iznuda opasna vrsta kriminala koja može biti povezana s organiziranim kriminalnim skupinama. Osim toga, otkriveni podatak upućuje da odnos između iznude i poslovnog sektora valja dublje istražiti.
- Kriminalna djela mogu povrh izravnih posljedica imati i neizravne negativne posljedice za reputaciju tvrtke, pogotovo u slučajevima korupcije ili prijave. Brojne tvrtke diljem svijeta primjenjuju sveobuhvatne interne politike i mehanizme sprječavanja korupcije kojima specificiraju neprihvatljive prakse i sankcioniraju povredu uspostavljenih standarda. U Hrvatskoj takvi su mehanizmi još uvijek daleko od univerzalno primijenjenih načela i treba ih promicati u budućnosti. Budući da mikro i mala poduzeća čine najveći udio poslovnog sektora u Hrvatskoj, posebnu pozornost treba obratiti na uočenu slabiju prisutnost internih politika u malim tvrtkama.
- Svijest o korupciji i neprihvatljivim oblicima ponašanja u Hrvatskoj je na visokoj razini. Četiri petine poslovnih subjekata smatra korupciju preprekom uspješnom poslovanju; pa ipak podmićivanje se često tolerira kao sredstvo koje će omogućiti da se stvari riješe ili da se ishodi povoljniji postupak. Preporuča se u budućnosti provesti daljnju analizu antikorupcijske svijesti među poduzetnicima i razviti inicijative u cilju boljeg razumijevanja štetnih učinaka korupcije na učinkovitu alokaciju resursa u tržišnom gospodarstvu.
- Podaci o percepciji korupcije ukazuju da hrvatska poslovna javnost izražava visoki stupanj zabrinutosti zbog korupcije. To otvara priliku udruženjima poslovnih subjekata kao i njihovim članovima za daljnju implementaciju antikorupcijskih politika.

Ovo je anketno istraživanje prvi pokušaj provedbe sustavne ocjene stvarnog korupcijskog iskustva poslovnog sektora u Hrvatskoj u cilju identificiranja učinkovitih mjera suzbijanja korupcije. Dodatnu bi vrijednost istraživanju donijelo njegovo periodičko ponavljanje u svrhu praćenja promjena u korupcijskim iskustvima i učincima u Hrvatskoj.

Sustavno praćenje korupcije na nacionalnoj razini treba uključivati niz alata za prikupljanje podataka o različitim pojavnim oblicima korupcije kako bi spoznaje što više pomogle nositeljima antikorupcijske politike. Predložena istraživanja su sljedeća:

- Istraživanje uvjeta rada i integriteta javnih službenika po dijelovima javnog sektora (zdravstvo, pravosuđe, policija, carina itd.) u cilju dobivanja dubinskih i specifičnih informacija. Prvenstvo u provedbi sektorskih analiza treba dati područjima koja su posebno osjetljiva na korupciju kao što je utvrđeno ovim i

prethodnim istraživanjem (anketno ispitivanje kućanstava o korupciji, UNODC, 2011.);

- Opće procjene o iskustvima s podmićivanjem i drugim oblicima korupcije za stanovništvo i poslovni sektor u svrhu utvrđivanja referentnih točaka (*benchmarks*) s kojima se mogu uspoređivati budući podaci i mjeriti napredak. Ove se ocjene mogu dobiti u sklopu procesa revizije za procjenu provedbe Konvencije Ujedinjenih naroda protiv korupcije;
- Sustavno praćenje odgovora države na korupciju putem represivnih i preventivnih mjera u cilju identifikacije uspješnih i neuspješnih praksi.

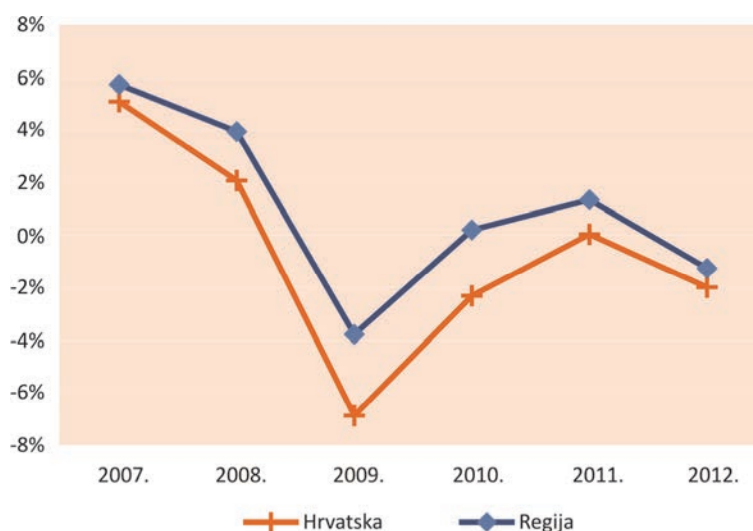
Nacionalni sustav praćenja korupcije trebaju inicirati i razviti antikorupcijska tijela u zemlji. Taj sustav treba dobiti svu pažnju i povjerenje javnosti i relevantnih organizacija civilnog društva. Daljnje uključivanje Državnog zavoda za statistiku, nadležnih ministarstava i istraživačkih instituta uz podršku međunarodnih i regionalnih organizacija omogućit će dobivanje visokokvalitetnih i relevantnih informacija za suzbijanje korupcije na još učinkovitiji način.



Prilog I: Ekonomski kontekst istraživanja korupcije i poslovanja u Hrvatskoj

Republika Hrvatska bila je dio Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) do 1991. godine. Nakon raspada Jugoslavije došlo je do dramatičnog pada ekonomija zemalja sljednica, uključujući i Hrvatsku. Došlo je do pada proizvodnje i zaposlenosti, pojavile su se nestašice i hiperinflacija. Ekonomski oporavak je u Hrvatskoj nastupio tek polovinom 1990-ih, nakon čega je slijedio period solidnog gospodarskog rasta do 2008. godine. Pod utjecajem globalne financijske i ekonomske krize, u 2009. godini je nastupila duboka i dugotrajna ekonomska recesija. Nakon stagnacije u 2011. godini, u 2012. godini je, pod utjecajem drugog vala tekuće financijske krize, ponovno došlo do pada hrvatske ekonomije. Iako su trendovi rasta hrvatskog BDP-a slični (ponderiranom) prosjeku zemalja Zapadnog Balkana, hrvatsko je gospodarstvo u posljednjih pet godina konzistentno ispod regionalnog trenda rasta (Slika 43).

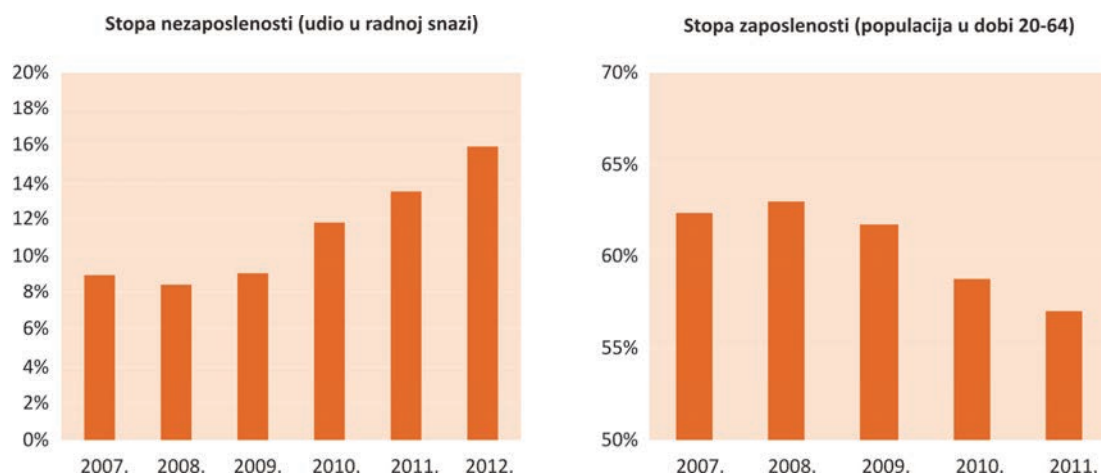
Slika 43. Stopa promjene BDP-a u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2007.-2012.)



Izvori: Eurostat; *EU Progress Reports*, 2012; Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW), 2013.

U usporedbi s ostalim zemljama regije, u Hrvatskoj su stope zaposlenosti bile relativno visoke. Pod utjecajem ekonomske krize, stopa zaposlenosti se smanjila za više od pet postotnih poena u razdoblju između 2008. i 2011. godine, dok se stopa nezaposlenosti gotovo udvostručila s otprilike 8 posto u 2008. godini na 16 posto u 2012. godini (Slika 44).

Slika 44. Stope zaposlenosti i nezaposlenosti u Hrvatskoj (2007.-2012.)



Izvor: Eurostat.

Što se tiče strukture gospodarstva, većina poslovnih subjekata u Hrvatskoj posluje u svega pet sektora. Prema „Statističkoj klasifikaciji djelatnosti u Ekonomskoj Zajednici“, tih pet sektora su:

1. prerađivačka industrija, opskrba električnom energijom, plinom i vodom³⁰
2. građevinarstvo³¹
3. trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla³²
4. prijevoz i skladištenje³³
5. djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane³⁴

Anketa o izloženosti poslovnog sektora u Hrvatskoj korupciji i drugim oblicima kriminala obuhvaća samo poslovne subjekte iz ovih pet sektora, dok ostali sektori (poput poljoprivrede, obrazovanja, zdravstvenih usluga) nisu uključeni u istraživanje. Odabir navedenih sektora također omogućava široku pokrivenost hrvatskog gospodarstva u pogledu dodane vrijednosti (udio u BDP-u po sektoru), zaposlenosti (udio u ukupnom broju zaposlenih po sektoru) te udjela obuhvaćenih poslovnih subjekata u ukupnom broju poslovnih subjekata. Pet sektora obuhvaćenih anketom predstavljaju 71,6 posto svih poslovnih subjekata u zemlji, 54,7 posto ukupnog broja zaposlenih te 46,4 posto ukupnog BDP-a (bez poreza). Ostatak je distribuiran na sve ostale djelatnosti koje se uobičajeno obavljaju u privatnim poslovnim subjektima (npr. poljoprivreda, rudarstvo, financijske djelatnosti, poslovanje nekretninama, stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti) ili u javnim ustanovama (npr. javna uprava, obrana, obrazovanje, zdravstvo).

Najveći udio u strukturi hrvatskog gospodarstva (Slika 45) ima djelatnost trgovine na veliko i na malo te popravka motornih vozila i motocikla (32,1 posto). Slijedi

³⁰ Područja C, D i E iz NKD-a 2007.

³¹ Područje F iz NKD-a 2007.

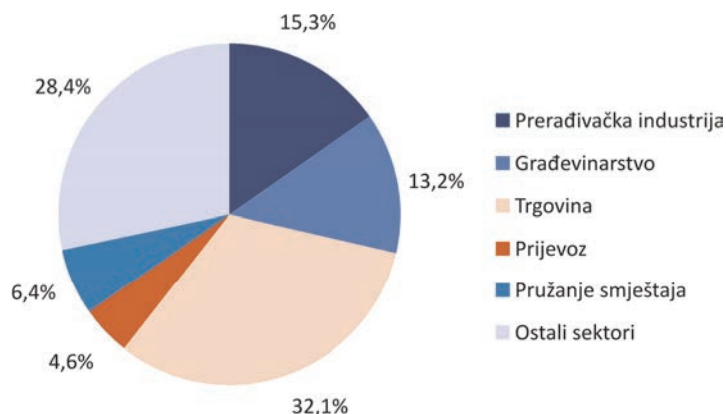
³² Područje G iz NKD-a 2007.

³³ Područje H iz NKD-a 2007.

³⁴ Područje I iz NKD-a 2007.

prerađivačka industrija, opskrba električnom energijom, plinom i vodom (15,3 posto) te građevinarstvo (13,2 posto). Manji udio u strukturi gospodarstva imaju prijevoz i skladištenje (4,6 posto) i djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (6,4 posto).

Slika 45. Relativni udjeli poslovnih subjekata iz pet sektora obuhvaćenih anketnim istraživanjem u Hrvatskoj (2012.)



Izvor: Ekonomski institut, Zagreb (EIZ).

Dodatno važno strukturalno obilježje hrvatskog gospodarstva je veliki udio malih poslovnih subjekata prema broju zaposlenih: 83 posto svih registriranih poslovnih subjekata u pet analiziranih sektora ima manje od 10 zaposlenika, 14 posto ima između 10 i 49 zaposlenika, 2,6 posto ima između 50 i 249 zaposlenika, dok manje od 1 posto poslovnih subjekata ima više od 250 zaposlenika³⁵. Usprkos velikoj zastupljenosti vrlo malih poslovnih subjekata, treba imati na umu da je relativna važnost većih poslovnih subjekata daleko veća u pogledu njihovog doprinosa BDP-u i ukupnoj zaposlenosti nego što bi se to dalo zaključiti iz njihovog udjela u broju poslovnih subjekata.

³⁵ Ekonomski institut, Zagreb (EIZ).



Prilog II: Metodologija

Podaci prikazani u ovom izvješću prikupljeni su anketom koja je dio međunarodnog projekta financiranog od strane EU-a pod nazivom „Procjena izloženosti poslovnog sektora korupciji i drugim oblicima kriminala na Zapadnom Balkanu“. Projekt obuhvaća sedam anketa koje su zasebno proveli nezavisni nacionalni partneri u skladu sa zajednički razvijenim anketnim instrumentom i zajedničkim metodološkim standardima.

Zajednički je razvijen upitnik koji su, nakon testiranja u pilot anketi, usvojili svi nacionalni partneri. Sve su ankete provedene metodom osobnog intervjua, ili metodom PAPI (*Paper-and-Pencil Interviewing*) ili metodom CAPI (*Computer-Assisted Personal Interviewing*). Za potrebe ove ankete, osim upitnika, razvijen je i cijeli niz zajedničkih pomoćnih alata, poput smjernica za anketare, liste kodova i ostalih operativnih alata za terensko istraživanje. Strogi statistički standardi, uključujući mjere za zaštitu povjerljivosti podataka, primjenjivali su se u svim fazama istraživanja kako bi se osigurala visoka kvaliteta prikupljenih podataka.

Terenski dio istraživanja povjeren je agenciji za istraživanje tržišta Henda i proveden je u razdoblju između 12. listopada 2012. godine i 4. prosinca 2012. godine. EIZ je organizirao obuku anketara te je nadgledao cijeli proces prikupljanja podataka, od prvih kontakata do unosa podataka. Neto veličina uzorka je 1.503 poslovnih subjekata iz pet glavnih gospodarskih sektora koji zajedno obuhvaćaju 71,6 posto svih poslovnih subjekata u Hrvatskoj. Uzorak je stratificiran prema sektoru i veličini poslovnog subjekta (mikro, mali, srednji i veliki).

Populaciju su činili aktivni poslovni subjekti svih veličina. Vrsta uzorka koja je korištena u ovoj anketi je jednostavan stratificirani slučajni uzorak. Različiti stratumi iz kojih su jedinice birane u uzorak odnose se na pet glavnih gospodarskih sektora prema klasifikaciji NKD 2007. (prerađivačka industrija, opskrba električnom energijom, plinom i vodom (područja C, D i E), građevinarstvo (područje F), trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla (područje G), djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (područje I) te prijevoz i skladištenje (područje H)) i na četiri skupine s obzirom na veličinu poslovnog subjekta: mikro (1-9 zaposlenika), mali (10-49 zaposlenika), srednji (50-249 zaposlenika) i veliki (više od 250 zaposlenika) poslovni subjekti.

Prvo pravilo koje je primjenjivano u postupku odabira uzorka jest da se minimalno 40 poslovnih subjekata (neto) bira u uzorak po veličini i sektoru za velike i srednje poslovne subjekte. U sektorima u kojima je broj velikih poslovnih subjekata manji od 40, sve jedinice su birane u uzorak.

U slučaju poslovnih subjekata s većim brojem lokalnih jedinica, intervju se obavljao s glavnim uredom takvog poslovnog subjekta, a sva su se pitanja iz upitnika odnosila na aktivnosti subjekta u svim njegovim poslovnicama. Poslovni subjekti sa samo jednim zaposlenikom (uključujući samozapošljavanje) isključeni su iz uzorka, osim u slučajevima u kojima je navedeno drugačije.

U pitanjima o žrtvama kriminalnih radnji, pet analiziranih vrsti kriminala definirano je u anketi kako slijedi:

1. Provala: „Je li netko provalio i ušao u poslovne prostorije Vašeg poslovnog subjekta kako bi nešto ukrao, a da pritom nije došao u kontakt ni s kime u poslovnim prostorijama (vlasnicima, zaposlenicima, kupcima)?“;
2. Vandalizam: „Je li neka Vaša poslovna zgrada, vozilo ili roba na skladištu namjerno oštećena? (uključujući, na primjer, oštećenja primjenom sile, podmetanje požara ili grafite)? (TU SE NE UBRAJA šteta nastala drugim oblicima kriminala, npr. provalom)“;
3. Krađa vozila: „Je li ijedno motorno vozilo koje je Vaš poslovni subjekt imao u vlasništvu, lizingu ili najmu UKRADENO, dok nikoga nije bilo u vozilu?“;
4. Prijevarena od strane vanjskih počinitelja: „Je li netko van Vašeg poslovnog subjekta, poput kupca, distributera ili dobavljača prevario Vaš poslovni subjekt na način da je sebi pribavio poslovnu korist ili Vama uzrokovao gubitak (primjerice, kupac koji je odbio platiti ugovorenu cijenu ili dobavljač koji nije isporučio robu u dogovorenoj količini i kvaliteti)? (UKLJUČITE prijevaru počinjenu korištenjem mreže elektroničke komunikacije ili informacijskog sustava)“;
5. Iznuda: „Je li netko pokušao iznuditi novac ili drugu korist od Vašeg poslovnog subjekta, prijetnjom i/ili zastrašivanjem menadžera i/ili zaposlenika, uključivo prijetnjama da će oštetiti imovinu ili kontaminirati proizvode ili nudeći neformalnu zaštitu od takve štete?“.

Sažetak obilježja hrvatske ankete prikazan je u Tablici 3.

Tablica 3. Ključna obilježja ankete, Hrvatska (2012.)

Obilježja ankete	
Odgovorna institucija	Ekonomski institut, Zagreb (EIZ). Terensko istraživanje provela agencija Henda.
Razdoblje provođenja ankete	12. listopada 2012. do 4. prosinac 2012.
Uzorak	Stratificirano jednostavno slučajno uzorkovanje. Stratifikacija je provedena prema sektoru i broju zaposlenika. U svakom sektoru u uzorak je odabran broj poslovnih subjekata određene veličine koji je proporcionalan njihovom broju u populaciji.
Odabir ispitanika	Osoba koja je odgovorna za upravljanje poslovnim subjektom.
Metoda prikupljanja podataka	Osobni intervju uz pomoć kompjutera (CAPI)
Kontrola kvalitete	Kontrola je provedena telefonskim putem na 10 posto uzorka
Neto veličina uzorka	1.503
Stopa odgovora	60,1 posto



Prilog III: Ključni pokazatelji

Tablica 4. Ključni pokazatelji po sektorima u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana (2012.)

Pokazatelj	Sektor					
	Preradi- vačka industrija	Gradevi- narstvo	Trgovina	Pružanje smještaja	Prijevoz	Ukupno
Stopa kontakta (Hrvatska)	69,6%	70,8%	71,5%	75,2%	62,3%	70,4%
Stopa kontakta (regija)	66,8%	72,2%	72,0%	72,4%	76,4%	71,3%
Stopa prisutnosti korupcije (Hrvatska)	11,3%	13,7%	8,9%	12,9%	10,5%	10,7%
Stopa prisutnosti korupcije (regija)	9,2%	12,2%	10,3%	9,0%	9,9%	10,2%
Prosječni iznos mita (Hrvatska, HRK)	2.168	4.721		224		2.019
Prosječni iznos mita (Hrvatska, EUR-PPP)	424	923		44		395
Prosječni iznos mita (regija, EUR-PPP)	584	1.216		866		881
Stopa prisutnosti korupcije između poslovnih subjekata (Hrvatska)	5,0%	8,8%	4,3%	3,5%		5,1%
Stopa prisutnosti korupcije između poslovnih subjekata (regija)	5,3%	6,2%	3,4%	2,5%		4,0%

Pokazatelj	Sektor					
	Preradi- vačka industrija	Gradevi- narstvo	Trgovina	Pružanje smještaja	Prijevoz	Ukupno
Stopa prisutnosti vandalizma	3,3%	5,7%	5,9%	10,8%	3,3%	5,4%
Stopa prisutnosti prijevare od strane vanjskog počinitelja	16,9%	17,5%	15,7%	15,3%	20,2%	16,7%
Stopa prijavljivanja provale policiji	83,5%	87,3%	88,9%	90,9%	98,6%	87,8%
Stopa prijavljivanja vandalizma policiji	48,7%	70,0%	59,3%	44,5%	71,2%	58,7%
Stopa prijavljivanja prijevare od strane vanjskog počinitelja policiji	19,7%	16,0%	13,3%	12,0%	10,4%	18,0%
Udio poslovnih subjekata koji koriste mjere fizičke zaštite od kriminala	76,2%	71,9%	74,9%	73,7%	76,2%	74,7%
Udio poslovnih subjekata koji su osigurani od posljedica kriminalnog događaja	38,6%	30,8%	42,5%	49,2%	41,7%	39,9%

Napomena: Stopa prisutnosti korupcije izračunava se kao broj poslovnih subjekata koji su barem jednom u posljednjih 12 mjeseci nekom djelatniku u javnoj službi dali novac, poklon ili protuuslugu, među onim poslovnim subjektima koji su barem jednom u tom razdoblju ostvarili kontakt s nekim javnim službenikom. Godišnje stope prisutnosti kriminalne radnje prijevare od strane vanjskog počinitelja, provale i vandalizma izračunavaju se kao udio poslovnih subjekata koji su iskusili pojedinu vrstu kriminala u ukupnom broju poslovnih subjekata. Stope prijavljivanja korupcije odnose se na zadnji takav slučaj prijavljen nadležnim tijelima u posljednjih 12 mjeseci. Stope prijavljivanja ostalih oblika kriminala odnose se na zadnji takav slučaj prijavljen policiji u posljednje tri godine. Hrvatska valuta je kuna (HRK); tečaj EUR-PPP prema Eurostat-u.



UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Vienna International Centre, PO Box 500, 1400 Vienna, Austria
Tel.: (+43-1) 26060-0, Fax: (+43-1) 26060-5866, www.unodc.org